

PÔSOBNIE NEMECKEJ VOJENSKEJ KOMISIE NA SLOVENSKU V ROKU 1939

EDUARD NIŽŇANSKÝ - JANA TULKISOVÁ

NIŽŇANSKÝ, E. – TULKISOVÁ, J.: Activities of German military committee in Slovakia in 1939. *Vojenská história*, 4, 11, 2007, pp. 36 – 60, Bratislava.

The study is linked with the outcomes of the authors presented in the previous series of the magazine *Military history*. In the study, they follow the activity of German military committee serving in Slovakia from May to October 1939, when it was replaced by a famous German military mission. The task of German military committee (the translator's note: DMK- German abbreviation) was to solve the problems of the extent and the statute of the defensive zone, as well as Slovak armament industry, then the status of a numerous Slovak Army, the transport of the former Czech-Slovak armaments to Germany, or leaving a part of it in Slovakia for the Slovak Army needs, respectively. The source base consists of the documents of German provenience stored in the fond of Alexandrian archive in Slovak national archive, and the materials from Military historical archive in Bratislava. The authors base the study mainly on the information from a preserved diary of the Committee. They proved that the activity of the Committee decisively determined later character of German- Slovak relationships, the face of the Slovak Army, and that it played a role as well in the Slovak intervention into the war against Poland.

Military history. Slovakia. The year 1939. German military committee.

Snahy nacistického Nemecka o geopolitické ovládnutie strednej Európy sú dané v roku 1938 anšlusom Rakúska i oklieštením Československa na základe Mníchovskej dohody. Pokračujúci tlak Nemecka viedol k vzniku Protektorátu a Slovenského štátu. Vojnovú Slovenskú republiku teda chápeme ako vedľajší produkt nacistickej agresie.

Vzájomné vzťahy obidvoch štátov boli regulované Zmluvou o ochrannom pomere medzi nemeckou ríšou a slovenským štátom z 18. a 23. marca 1939, ktorou nacistické Nemecko prevzalo „ochranu“ nad slovenským štátom. Slovenská strana sa touto zmluvou zaviazala koordinovať zahraničnú i obrannú politiku s ríšou.¹

Dobové slovensko-nemecké rokovania na jednej strane riešili konkrétne problémy, ktoré vznikli po obsadení časti západného Slovenska Wehrmachtom v marci 1939. Na druhej strane boli dané aj článkom II. ochrannej zmluvy: „*Na prevedenie ochrany prevzatej Nemeckou*

1 Pozri v zmluve: článok III. „*Slovenská vláda bude svoje vojenské sily organizovať v úzkej dohode s nemeckou brannou mocou.*“ a článok IV. „*Primerane ochrannému dohodnutému pomeru bude slovenská vláda viesť svoju zahraničnú politiku v úzkej zhode s nemeckou vládou.*“ In: *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II.* Bratislava 1998, s. 230.

kou ríšou má nemecká branná moc v pásme, ktoré je na západe ohraničené hranicou Slovenského štátu a na východe všeobecnou čiarou východne okraja Malých Karpát, východne okraja Bielych Karpát a východne okraja pohoria Javorníkov, kedykoľvek zriaďovať vojenské objekty a držať ich obsadené silou, ktorú pokladá za potrebnú. Slovenská vláda urobí opatrenia, aby pre tieto stavby potrebná zem a pôda bola daná k dispozícii nemeckej brannej moci. Tak tiež dá Slovenská vláda súhlas k úprave, ktorá je potrebná k bezcolnému zásobovaniu nemeckých oddielov a k bezcolným dodávkam z Ríše pre vojenské stavby. V pásme popísanom v ods. 1 vykonáva vojenské výsostné práva nemecká branná moc. Osoby nemeckej štátnej príslušnosti, ktoré sú zamestnané v opísanej oblasti na základe súkromno-zmluvného pomeru stavaním vojenských objektov, podliehajú v tejto veci nemeckému súdnictvu.², z ktorého vyplývala nutnosť ďalších rokovaní a prijatia ďalších zodpovedajúcich dohôd.

Charakter týchto problémov znamenal, že okrem nacistického ministerstva zahraničných vecí (Auswärtiges Amt – ďalej A. A.) do rokovaní vstupovali aj zástupcovia nemeckej brannej moci. Pri analýze vtedajších rokovaní sa v historiografii doteraz málo využívali prameňe vojenskej povahy, ktoré zachytávajú činnosť Nemeckej vojenskej komisie na Slovensku (Deutsche Militärkommission in der Slowakei – ďalej DMK),³ ktorá tu pôsobila od mája do novembra 1939.

Vo vtedajších rokovaní dominovali otázky týkajúce sa vojenskej problematiky, a preto z nášho pohľadu sa ukazuje, že činnosť DMK bola v danom čase pre formovanie slovensko-nemeckých zmlúv rozhodujúcejšia ako činnosť diplomatických zástupcov ríše.

Z hľadiska posudzovania stavu poznania, musíme konštatovať, že slovenská i nemecká historiografia venovali činnosti DMK len okrajovú pozornosť.⁴ Ani v rozsiahlej práci od nemeckého historika J. Kaisera⁵ sa nevyskytuje stručný prehľad o DMK. Podobne ani v najnovšej monografii nemeckej historičky T. Tönsmejerovej sa nachádza len pár zmienok – konkrétne v kapitole venovanej nemeckému poradenstvu na slovenskom Ministerstve národnej obrany (ďalej MNO).⁶

2 *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II.* Bratislava 1998, s. 229-230.

3 V štúdií nepoužívame na označenie Nemeckej vojenskej komisie začiatkové písmená jej slovenského názvu (t. j. NVK), ale nemeckého (t. j. DMK), keďže táto skratka bola často používaná v dobových dokumentoch (pozn. E. N. – J. T.).

4 Pozri: BAKA, I.: K pôsobeniu mocensko-represívneho aparátu a režimu slovenského štátu v súvislosti s vojnou proti Poľsku. In: *Vojenská história*, roč. 5, 2001, s. 34-53; HRNKO, A.: *Politický vývin a protifašistický odboj na Slovensku (1939-1941)*. Bratislava: Veda, 1988, 134 s; HRNKO, A.: Rokovanie o ochrannom pásme a zatiahnutie ľudácko-fašistického slovenského štátu do vojny s Poľskom. In: *Zborník Múzea SNP 12*, Banská Bystrica 1987, s. 39-56; HRNKO, A.: Nemecká vojenská misia na Slovensku 1939-1944. In: *História* 3, 2002, č. 3, s. 25-27; HUBENÁK, L.: Nacistické výboje a nemecká ochranná zóna na Slovensku. In: *Právnické štúdie*, roč. 19, 1971, s. 166-210; HUBENÁK, L.: Politika nemeckej ochrannej zóny na Slovensku roku 1939. In: *Sborník archivních prací*, roč. 17, 1967, č. 2, s. 318-409; KATREBA, Z.: Vojenská tovareň 5 – Vojenský technický a chemický ústav v Zemianskych Kostolanoch (1939-1940). In: *Vojenská história*, roč. 6, 2002, č. 1, s. 29-50; KLIMKO, J.: *Tretia ríša a ľudácky režim na Slovensku*. Bratislava: Obzor, 1986, 249 s; RAJNINEC, J.: *Slovenské letectvo 1939-1944 (1)*. Bratislava: MNO, 1997; SEGEŠ, D.: Vojensko-politické aktivity Karola Sidora od 14. marca do 1. septembra 1939 na pozadí slovensko-poľských vzťahov. In: *Vojenská história*, roč. 9, 2005, č. 1, s. 3-21; SUŠKO, L.: Systém poradcov v nacistickom ovládaní Slovenska v rokoch 1939-1945. In: *Historické štúdie*, roč. 23, 1979, s. 5-23; ŠIMUNIČ, P.: Slovenská armáda vo vojne proti Poľsku. In: *Apológia*, roč. 3, 1994, č. 1, s. 20-26.

5 KAISER, J.: *Die Politik des Dritten Reiches gegenüber der Slowakei 1939-1945. Ein Beitrag zur Erforschung der nationalsozialistischen Satellitenpolitik in Südosteuropa*. Dizertačná práca. Bochum 1969.

6 Pozri: TÖNSMEYER, T.: *Das Dritte Reich und die Slowakei 1939-1945. Politischer Alltag zwischen Kooperation und Eigensinn*. Paderborn 2003, s. 294-295.

VYTVORENIE NEMECKEJ KOMISIE „PRE RIEŠENIE VOJENSKÝCH OTÁZOK NA SLOVENSKU“

Deň po vyhlásení Slovenského štátu prenikli na západné Slovensko nemecké vojenské jednotky. Wehrmacht tu obsadzoval vojenské posádky, muničné sklady a továrne vyrábajúce produkty pre vojnové účely, kde zaberá a odvážal vojenský materiál. V činnosti nacistických orgánov môžeme nájsť rozdielne prístupy k riešeniu tohto problému. Generálny konzul Ernst von Druffel v správe do Berlína definoval, že nemecká branná moc by v tomto prípade nemala postupovať násilne, pretože podľa koncepcie zahraničného úradu mal slovenský štát slúžiť ako príklad vzťahu malého štátu s ríšou pre juhovýchodnú Európu.⁷

Na základe rokovaní nemeckých diplomatických a vojenských zástupcov z konca marca 1939 sa dohodlo, že existujúce problémy bude riešiť zmiešaná nemecko-slovenská vojenská komisia.⁸

O nemeckých vojenských požiadavkách rokovali následne predstavitelia slovenskej vlády s nemeckými zástupcami prvý raz 19. apríla 1939 v Berlíne. Dohodlo sa, že pre konečné určenie východného okraja tejto „schutzzóny“ a jej štatútu je nutné vytvoriť vojenskú komisiu, ktorá príde do Bratislavy.⁹

Ďalším krokom bolo stanovanie zloženia komisie. Oddelenie Zahraničie vo Vrchnom veliteľstve nemeckej brannej moci (Oberkommando der Wehrmacht/ Ausland – ďalej OKW/Ausl) oznamovalo 29. apríla 1939 Zahraničnému úradu (Auswärtiges Amt – AA), že kvôli riešeniu otázok, ktoré „na Slovensku vyvstali alebo sa ešte vynoria, a ktoré sa dotýkajú i jednotlivých zložiek wehrmachtu“, sa má vytvoriť komisia. Požiadalo Zahraničný úrad, aby menoval jedného úradníka, pod ktorého vedením sa táto komisia bude najprv zaoberať vojenskými otázkami v ochrannej zóne, ktoré zostávali zatiaľ otvorené. Mali ju tvoriť zástupcovia pozemného vojska, vzdušných zbraní, OKW (zo štábu branného hospodárstva a zo všeobecnej správy). Tá istá komisia – avšak už bez zástupcu zo Zahraničného úradu – mala neskôr slovenskej vláde pomáhať pri výstavbe jej armády. Zahraničný úrad i spomenuté miesta mali podľa možnosti obratom menovať oddeleniu OKW/Ausl zodpovedajúcich zástupcov.¹⁰ Za predsedu komisie (vlastne nemeckej delegácie) vymenoval generálneho konzula v Bratislave E. v. Druffela. Zároveň požiadal o zaslanie zoznamu jej členov, aby mohol informovať slovenskú vládu.¹¹ OKW/Ausl mu poslalo zoznam 5. mája 1939.¹² Za vedúceho vojenskej časti DMK bol menovaný generálporučik Franz Barckhausen.¹³ Zriadená bola 4.

7 Akten zur deutschen auswärtigen Politik (ďalej ADAP), Serie D, Band VI., dok. 95, s. 95-96.

8 ADAP, Serie D, Band VI, dok. 117, s. 121-2. V dokumentoch Slovenskej vojenskej komisie možno nájsť zmienku, že jej členmi sa stali mjr. Karol Pekník, mjr. Robert Schneider a škpt. Roubal už 31. 3. 1939. VHA, MNO-SVK, šk. 2, II.6 a-g.

9 ADAP, Serie D, Band VI, dok. 235, s. 244-5.

10 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-936, 5 625 379, spis OKW/Ausl IIII/d z 29. 4. 1939 na AA, O Qu IV, 5.Abt. Genst.d.Lw., W Stb, AWA.

11 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-936, 5 625 333, AA na OKW/Abt.Ausl 3. 5. 1939.

12 „Die für die Regelung von Wehrmachtsfragen vom Oberkommando der Wehrmacht aufgestellte Militärkommission besteht aus: Generalleutnant Barckhausen (W. Stb.) Leiter der M.M.Pr., Oberst Krüger (Gr. Kampffl. Sch. Lechfeld), Oberstlt. Frhr. Roeder v. Diersburg (Transport-Kdtr. Augsburg), Major Becker (Heer) z. Zt. Pressburg, Hauptmann Nieswiodeck (Horst-Kdtr. Briest), Hauptmann (W) Greiner (Luft-Mun. Anst. Breiten-güssbach), Hauptmann Masseck (Abwicklungsstelle des Räumungsstabes FZ, z. Zt. Prag). Dazu treten Inspektor Eggersdorf (V. Z. H.), 2 Schreibkräfte (W Stb), 1 Schreibkraft (RLM) (...)“ SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-936, 5 625 332, OKW/Ausl III d na AA 5. 5. 1939 – Zoznam členov komisie v Bratislave/ Slovensko.

13 Franz Barckhausen (21. 12. 1892 – 3. 5. 1956) – od 1. 4. 1936 generálmajor, od 1. 3. 1938 generálporučik, od 1. 7. 1943 generál delostrelectva. Vedúci Nemeckej vojenskej komisie na Slovensku (Leiter der Deutschen Mili-

mája 1939. Z Berlína mala odísť 6. mája a po príchode do Bratislavy sa mala hlásiť na nemeckom generálnom konzuláte.¹⁴

ÚLOHY DMK

Úlohy DMK určila smernica zo 4. mája 1939, ktorú podpísal náčelník OKW Wilhelm Keitel.¹⁵ V nej bolo určené, že jej činnosť sa má zamerať na riešenie otázok týkajúcich sa nielen rozsahu a štatútu ochranného pásma, ale i slovenského zbrojárskeho priemyslu, ďalej početného stavu slovenskej armády, odvozu výzbroje bývalej česko-slovenskej armády do Nemecka, prípadne ponechania jej časti na Slovensku pre potreby slovenskej armády a. i. K riešeniu otázok mala DMK pristupovať podľa toho, akej časti slovenského územia sa dotýkali – t. j. alebo ochranného pásma, alebo celého územia slovenského štátu. Avšak pokiaľ ide o problematiku zbrojárskych podnikov na Považí – tak tie sa síce podľa smernice v ochrannom pásme nachádzať nemali, no napriek tomu sa s nimi malo zaobchádzať, ako by súčasťou „schutzzóny“ predsa len boli.¹⁶ V ochrannej zóne mal byť Wehrmacht oprávnený vykonávať všetky opatrenia potrebné na ochranu oblasti, nemeckých vojenských útvarov a vojensky dôležitých zariadení, ktoré sa tu nachádzali. DMK mala pre Wehrmacht v schutzzóne zabezpečiť nasledovné výsostné práva: a) právo obsadiť vojenské, verejné i súkromné budovy a nehnuteľnosti (t. j. cvičiská a strelnice, ako aj budovy pre pobyt cvičiacich jednotiek, ktoré sa mali ešte bližšie označiť); b) právo používať všetky dopravné cesty a prostriedky (spolupôsobenie nemeckej strany pri projektovaní, resp. ďalšej výstavbe a oprave cestných a železničných tratí; mať k dispozícii údaje o železnicách, nosnosti mostov, cestnej sieti atď.); c) právo využívať zbrojárske podniky – vrátane bezcolného vývozu; d) právo na bezcolný dovoz a vývoz tovarov a surovín, nutných pre zásobovanie nemeckých jednotiek a zbrojárskych podnikov; e) zásobovanie jednotiek a pre ne potrebných zariadení prostredníctvom pošty; f) právo na spojovú službu a taktiež g) protišpiónážnu službu. Ak sa náhodou v smernici na niečo zabudlo, neskôr sa to mohlo ešte napraviť – pre istotu si nacisti totiž vyhradzovali možnosť uvedené právomoci dodatočne doplniť.

Pokiaľ ide o požiadavky vzťahujúce sa na celé slovenské územie, tu sa pre Wehrmacht požadovalo právo prestavať vybrané letiská na záložné (tzv. Einsatzhäfen alebo E-Häfen), zodpovedajúce nemeckým nárokom.¹⁷ Nemecká branná moc mala spolupôsobiť pri výstavbe

---

tärkommission in der Slowakei) od mája 1939 do 31. 10. 1939. Od 1. 11. 1939 do 11. 11. 1939 dôstojník v rezerve OKH, potom inšpektor pre branné hospodárstvo úseku „Oberost“ (Wehwirtschaftsinspekteur Oberost) do 16. 6. 1940, potom zbrojný inšpektor pre severné Francúzsko (Rüstungsinspekteur Nordfrankreich) do 3. 7. 1940, keď sa stal šéfom štábu pre branné hospodárstvo a zbrojenie vo Francúzsku (Chef des Wehwirtschafts- und Rüstungsstabes Frankreich). Od 1. 7. 1942 sa stal šéfom hlavnej dopravnej správy pre Francúzsko a Belgicko (Chef der Hauptverkehrsleitung für Frankreich und Belgien). Od 1. 4. 1943 do 1. 8. 1943 dôstojník v rezerve OKH, potom vo výslužbe.

14 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-936, 5 625 345, OKW/Ausl IIIId/WZ zo 4. 5. 1939 – Odvelenie DMK do Bratislavy.

15 Wilhelm Keitel (1882-1946), generál, poľný maršal, náčelník Hlavného veliteľstva nemeckej brannej moci (OKW).

16 Pokiaľ ide o otázku vlastníctva bývalých česko-slovenských zbrojoviek nachádzajúcich sa na Považí, treba upozorniť, že o ich prípadnom pričlenení do ochrannej zóny niektoré nemecké miesta prinajmenšom aspoň uvažovali. Ako je známe, zbrojárske podniky napokon do ochranného pásma zahrnuté neboli, no dodávky zbrojárskych výrobkov zo slovenských podnikov pre nemeckú armádu si Nemci zabezpečili napokon iným spôsobom – zmluvou o vojnovom hospodárstve (Wehwirtschaftsvertrag) medzi nacistickým Nemeckom a slovenským štátom z 30. januára 1940.

17 „(...) Wehrmachtforderungen: 1.) Militärische: a) Ausbau folgender zur Zeit vorhandener Flughäfen zu Einsatzhäfen gemäss den deutschen Forderungen an E-Häfen (I. Ord.): Sillein, Trentschin, Pistyan, Freystadt, Ne-

pozemnej leteckej organizácie, mať právo zriadiť nutné spravodajské spoje a vystavať leteckú hlásnu službu, ktorá by zodpovedala ríšskej a protektorátnej. Na východe Slovenska sa navyše mala realizovať v spolupráci s nemeckou Luftwaffe montáž zariadenia pre rádiový maják (presná lokalita sa mala ešte len určiť na základe prieskumu). Zároveň sa požiadavky na ochranné pásmo v bodoch d – g mali aplikovať „podľa zmyslu“ na celé územie Slovenska, pričom sa dokonca malo bezpodmienečne zaistiť, aby sa od všetkých podnikov mohli požadovať dodávky pre Wehrmacht. Smernica obsahovala i požiadavky na odovzdanie vojenského materiálu – s výnimkou zbraní a munície potrebnej pre vyzbrojenie 2 – 3 slovenských divízií. Na splnení tohto bodu nemeckým vojenským kruhom mimoriadne záležalo, pretože sa usilovali o to, aby prerušený odvoz munície čím prv opäť pokračoval. O tom, že im musia byť odovzdané všetky zbrane a všetok vojenský materiál, teda tiež munícia, vozidlá, hotové zariadenia, ale i polovýrobky, nemali byť žiadne pochybnosti. Ako sme už vyššie uviedli, Wehrmacht zaberá na západnom Slovensku vojenský materiál bývalej česko-slovenskej armády. Toto koristenie bolo však prerušené po príchode styčného dôstojníka OKW mjr. Beckera, ktorý bol k nemeckému konzulátu v Bratislave pričlenený v apríli 1939. Odvázaný materiál sa potom začal aspoň evidovať. Postupne sa totiž formoval postoj Nemecka k ním „ochraňovanému objektu“, a to v zmysle aspoň navonok rešpektovať jeho suverenitu. Materiál, nachádzajúci sa na zvyšnom území, sa teda mal získať nenásilnými metódami – čiže rokováním so slovenskou stranou. DMK mala ďalej stanoviť východnú hranicu schutzzóny a vyjasniť otázky súvisiace s výstavbou slovenského vojska, vrátane otázky vojenskej služby príslušníkov nemeckej národnosti. Vojenské letectvo a protiletadlové delostrelectvo mali byť malé.

VNÚTORNÁ ORGANIZÁCIA DMK

DMK sa členila na jednotlivé oddelenia (Abteilungen – ďalej Abt.),¹⁸ ktoré boli činné od 6. mája 1939 (s výnimkou oddelenia pre civilnú správu /**Abt. Zivile Verwaltung** (Z)), ktoré bolo nasadené iba v čase vojny).¹⁹ Vedúcim DMK bol genpor. Barckhausen a jeho zástupcom plukovník (plk.) Krüger. Za pobočníka bol menovaný kapitán (kpt.) Nieswiodeck, za jeho zástupcu kpt. Masseck. Na čele oddelenia pre pozemné vojsko [**Abt. Heer** (I H)] stál mjr. Becker, jeho zástupcom bol kpt. Masseck. K jeho úlohám patrili výstavba slovenského vojska, stanovenie východnej hranice ochrannej zóny, odovzdanie vojenského materiálu bývalej česko-slovenskej armády a zariadení na výrobu bojových chemických látok (ďalej BCHL) a zároveň malo plniť úlohu styčného dôstojníka Vrchného veliteľstva pozemného vojska (Oberkommando des Heeres – ďalej OKH) so slovenským MNO. Vedúcim oddelenia pre letectvo a námorníctvo [**Abt. Luft / Marine** (I L)] bol plk. Krüger, jeho zástupcom kpt. (W) Greiner. Jeho úlohou bolo uskutočniť výstavbu slovenského vojnového letectva, vrátane protiletadlového delostrelectva: vybudovať záložné letiská, vrátane spravodajských spojov, leteckej hlásnej služby a zariadení pre rádiový maják; riadiť zbrojárne podniky na Považí, pokiaľ sú dôležité pre letectvo; zabezpečiť odovzdanie vojenského materiálu bývalého česko-slovenského vojnového letectva; zastupovať záujmy námorníctva. Oddelenie pre

utra, Rybary, Zipser-Neudorf, Humenne (...).“ SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-936, 5 625 361-364, OKW/Ausl III d – Smernica pre DMK zo 4. 5. 1939, podpísaná W. Keitelom.

18 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-936, 5 625 265-7, vedúci DMK Barckhausen na OKW/Ausl 11. 5. 1939 – v prílohe: Služobný rozvrh DMK.

19 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-906, 000 046, spis Barckhausena (Wehrwirtschafts-Inspektion Ober-Ost, Krakau) adresovaný archívnemu radcovi Mündtovi v Krakove 3. 2. 1940 – príloha č. 11.

vojenskú spravodajskú službu [**Abt. Abwehr** (I c)], ktoré viedol kpt. von Lasser, malo riešiť otázky kontrašpionáže, strážiť služobné priestory, spolupôsobiť pri protišpionážnej ochrane zbrojárskych podnikov, nachádzajúcich sa mimo ochrannej zóny. Oddelenie adjutantúry [**Abt. Adjutant** (II)], vedené kpt. Nieswiodeckom a jeho zástupcom kpt. Masseur, vybavovalo všeobecné záležitosti DMK, kontrolu služobnej prevádzky, distribúciu automobilov, stenotypistov; ďalej malo označovať poštu a predkladať ju vedúcemu, riadilo poštovú a kuriérnu službu, bolo nadriadeným v otázkach disciplíny interného personálu. Legačný radca Dr. Lohmann viedol odd. pre právne otázky [**Abt. Rechtsfragen** (III)], venujúce sa všetkým právnym otázkam ohľadne výsostných práv Wehrmachtu a ochrannej zmluvy z 18. marca 1939 (obzvlášť pri určovaní východnej hranice schutzzóny, pri využívaní zbrojárskych podnikov v ochrannej zóne a na zvyšnom území Slovenska; pri colných otázkach zásobovania nemeckých jednotiek a zbrojoviek tovarom a surovinami; pri daňových a devízových otázkach; pri budovaní záložných letísk na Slovensku; vypracovaní štatútu pre ochranné pásmo atď.) Na čele odd. pre správu [**Abt. Verwaltung** (IV)] stál hlavný pokladník Eggersdorf, jeho zástupcom bol kpt. Nieswiodeck. Toto oddelenie malo spolupôsobiť napr. pri riešení otázok ohľadne cvičísk a strelníc v ochrannom pásme; upravovať všetky finančné otázky dotýkajúce sa DMK; vykonávať registratúru a spravovať úradný materiál. Za účelom úpravy všetkých otázok ohľadne dopravných prostriedkov a ciest v ochrannej zóne i na celom území Slovenska bolo vytvorené odd. pre dopravu [**Abt. Transport** (V)] pod vedením podplk. baróna Roedera von Diersburga. Malo spolupôsobiť pri projektovaní, budovaní, oprave cestných a železničných sietí, taktiež poznať údaje o nosnosti mostov; zabezpečiť odvoz vojenského materiálu, vrátane zariadení na výrobu BCHL. Vedúci oddelenia pre spoje [**Abt. Nachrichten** (VI)] a odd. pre branné hospodárstvo [**Abt. Wehrwirtschaft** (VII)] sem neboli odvelení hneď od príchodu DMK na Slovensko. Barckhausen žiadal príslušné nemecké miesta o nápravu, keďže sa chcel vyhnúť uviaznutiu prác v oblastiach, ktoré spadali do ich kompetencií.²⁰ Prvé z nich malo zabezpečovať zásobovanie jednotiek poštou a na tento cieľ potrebné zariadenia v schutzzóne; ďalej sa malo starať o spojové služby v ochrannej zóne i na zvyšnom území Slovenska; malo spolupôsobiť pri zriadení spojov pozemnej organizácie Luftwaffe – a to na celom slovenskom území; jeho úlohou bolo tiež zabezpečenie kontroly telefónnych zariadení v priestoroch DMK. K úlohám druhého menovaného patrilo zabezpečenie využívania zbrojoviek – obzvlášť na Považí, pričom sa s nimi malo zaobchádzať podľa rovnakých princípov ako v ochrannom pásme; ďalej to bola úprava colných otázok pri zásobovaní nemeckých jednotiek tovarmi a zbrojárskych podnikov surovinami. Slovenské podniky mali, prirodzene, produkovať pre Wehrmacht. Taktiež malo usporiadať vzťahy medzi podnikmi a ich osadenstvom v Protektoráte s filiálkami na Slovensku. K DMK bol 20. mája 1939 odvelený podplk. Fischer – ako vedúci oddelenia pre spoje²¹ a 24. mája sa hlásil v Bratislave aj vedúci oddelenia pre branné hospodárstvo kpt. Behm.²² K jednotlivým oddeleniam nemeckých dôstojníkov pridieval Berlín postupne, ako možno vidieť z neskorších zápisov v denníku DMK.²³

20 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-936, 5 625 296-297, správa Barckhausena na OKW/Ausl z 10. 5. 1939 o prvých dňoch činnosti DMK po jej príchode na Slovensko.

21 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-936, 5 625 240, WFA/WNV na Ausl IIIId, L IV 22. 5. 1939; 5 625 228, Ausl IIIId na DMK 24. 5. 1939 – spis ohľadne odvelenia obstlt. Fischera ako dôstojníka pre spoje do Bratislavy.

22 V ten deň sa hlásil u Barckhausena i hlavný inšpektor Breuer, ktorý bol pridelený k oddeleniu pre spoje. SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 123, denník DMK 24. 5. 1939.

23 Záznamy v denníku DMK z júna 1939 poskytujú informácie o pridelení ďalších členov k jednotlivým oddeleniam DMK. Už 1. júna bol pridelený k odd. pre Abwehr kpt. Nagel, 3. júna mjr. Dostert k odd. pre letectvo

Hlavným partnerom pre vyjednávanie na slovenskej strane sa stala Slovenská vojenská komisia (ďalej SVK), vytvorená 10. mája 1939 na čele s mjr. gšt. K. Peknikom.²⁴

PÔSOBNIE DMK

6. mája 1939 odišli členovia komisie z Berlína do Prahy, kde prebehlo niekoľko rozhovorov s vysokými zástupcami Nemeckej ríše v Protektoráte.²⁵ Do Bratislavy sa dostavili až na druhý deň.²⁶

V prvých dňoch absolvovali návštevu u predsedu vlády Jozefa Tisu, u jeho zástupcu Vojtechu Tuku, ministra národnej obrany gen. F. Čatloša, ministra dopravy Stana, vodcu nemeckej menšiny na Slovensku, štátneho sekretára F. Karmasina. Stretli sa i so slovenským ministrom zahraničných vecí F. Ďurčanským. Genpor. Barckhausen mu počas tejto návštevy krátko objasnil pracovné oblasti nemeckej delegácie, na čo reagoval Ďurčanský ústretovo a zo strany slovenskej vlády im prisľúbil „čo najrozsiahlejšiu podporu“.²⁷ Popri zoznámeníam sa konalo i prvé interné zasadnutie DMK. Jej členovia tu dostali od gen.por. Barckhausena smernice, vyhotovené na základe „doterajších skúseností“,²⁸ ktorými sa mali riadiť počas rokovaní so slovenskou vládou a jej delegáciou.²⁹

Prvé plenárne zasadnutie nemeckej a slovenskej delegácie sa uskutočnilo 8. mája na MZV. Slovenskú delegáciu viedol I. Milecz, nemeckú E. v. Druffel.³⁰

9. mája nasledovala porada časti nemeckej delegácie, vedenej v. Druffelom, Tisom a Čatlošom. Vedúci DMK gen.por. Barckhausen im vysvetlil hlavné body nemeckých požiadaviek. Pozornosť upriamil najmä na tri okruhy otázok – a to vojenské, politické a hospodárske.³¹ Toto rozdelenie ešte rozvinul na druhom plenárnom zasadnutí 10. mája, kde úlohy

ako referent pre výstavbu záložných letísk; 5. júna pplk. Schenk k odd. pre pozemné vojsko; 9. júna Leykamm k odd. doprava; 23. júna pplk. Schwarz k odd. pre letectvo; V dokumente z 10. 7. 1939 je v početnom stave komisie uvedených 55 členov. VHA, f. MNO-SVK 1939, šk. 1, I.2.

24 Zloženie: SVK mala 7 subkomisií. Prvá subkomisia – všeobecne vojenská: mjr. gšt. Peknik, škpt. Roubal, mjr. Schneider, Dr. Bečka, Dr. Vemuth; subkomisia letecká: pplk. Ambruš, kpt. Jaček, mjr. Šmarda; subkomisia právna: Dr. Verner, experti rôznych ministerstiev; subkomisia dopravná: mjr. gšt. F. Borský a experti rôznych ministerstiev; subkomisia vojensko-hospodárska: mjr. int. Skrepek, mjr. Dr. Ing. Marko a exp. rôznych ministerstiev; subkomisia spravodajská: mjr. Androvič a experti iných ministerstiev; subkomisia pre spojenie: mjr. Morvic a experti rôznych ministerstiev. VHA, f. MNO-SKV 1939, šk. 2, II. 6 a-g.

25 Rokovali napr. so zástupcom štátneho sekretára Protektorátu Dr. v. Burgsdorfom, gen. Morom a inými. Unterstaassekretär SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 148, denník DMK 6. 5. 1939.

26 Slovenská strana sa pripravovala na príchod DMK. V dňoch 2. – 8. mája 1939 sa konali viaceré porady zástupcov MZV a MNO. Ministerstvá sa dohodli na slovenskom návrhu zmluvy o ochrannom pásme, ktorý pod názvom: „Detailná úmluva medzi Nemeckou Ríšou a Slovenskou Republikou“ sa chystali predložiť DMK.

27 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 143-6, denník DMK 8. 5. 1939.

28 Barckhausen nebol v máji 1939 na Slovensku po prvý raz. S predstaviteľmi slovenskej vlády rokoval už v apríli 1939 o odovzdaní zbraní česko-slovenskej armády Nemecku. Vtedy poznamenal, že slovenská vláda je ochotná plniť nemecké požiadavky, ale potrebuje si zachovať „dekórum“ vo vlastnej krajine. SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-936, 5 625 438-440, správa šéfa Ausl z 5. 4. 1939 o rozhovore s Barckhausenom.

29 Presné znenie inštrukcií sa v denníku DMK nenachádza, možno ho azda nepriamo vyvodit' z priebehu nemecko-slovenských rokovaní.

30 Článok v denníku *Slovák*: „Vyjednávanie s Nemeckom. STK. Bratislava, 8. mája. Dnes dňa 8. mája zišla sa v Bratislave k prvej schôdzke slovensko-nemecká delegácia, ktorá má riešiť otázky, vyplývajúce z článku 2. a 3. nemecko-slovenskej dohody z 18. až 23. marca t. r. Rokovanie zo slovenskej strany vedie radca dr. Ivan Milec z ministerstva zahraničných vecí. Na čele vojenskej misie je štábný kapitán generálneho štábu Pekník. Z nemeckej strany na čele delegácie stojí nemecký charge d'affaires generálny konzul von Druffel a na čele vojenskej komisie je gen.poručík Barckhausen.“ *Slovák*, 9. 5. 1939, s. 3.

31 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 142, denník DMK 9. 5. 1939. Už po úvodných stretnutiach DMK so slovenskými politikmi ich členovia nemeckej delegácie charakterizujú ako „dobromyselných ľudí, ktorých

rozdelenil na tie, ktoré sa dotýkajú schutzzóny, Považia a celého územia slovenského štátu.³² Ďalej oznámil rozdelenie DMK na 7 subkomisií (Unterkommissionen), a síce na subkomisiu pre pozemné vojsko; pre vojenské letectvo a námorníctvo; pre právne; dopravné; spravodajské otázky; pre branné hospodárstvo a pre spoje. O zodpovedajúce rozdelenie požiadal i slovenskú delegáciu. Obojstranné subkomisie začali pracovať poobede.³³

11. mája prišli do Bratislavy zástupcovia z inšpekcie pre branné hospodárstvo v Prahe a zo zbrojného úradu kvôli porade s DMK. Mali v úmysle vykonať prehliadku filiálok veľkopriemyslu Protektorátu, nachádzajúcich sa na Slovensku. Takýchto porád sa konalo v nastávajúcom období viac. Medzi Protektorátom a slovenským štátom bolo totiž potrebné vyriešiť viaceré hospodárske otázky, keďže pôvodne boli v spoločnom štáte. Ako príklad môžeme uviesť, že v polovici mája odcestoval gen.por. Barckhausen s legačným radcom Lohmanom do Prahy³⁴, kde o. i. prevzali spisy, potrebné pre prácu oddelenia DMK pre branné hospodárstvo, ktoré sa týkali slovenského hospodárstva. Genpor. Barckhausen tu obzvlášť požadoval vyjasnenie otázky prerozdelenia devíz medzi materskými priemyselnými podnikmi v ríšskom Protektoráte a ich filiálkami na Slovensku a objasnenie otázky zúčtovania medzi podnikmi – s ohľadom na vyplácanie miezd filiálkam.³⁵

Zatiaľ čo s Prahou sa riešili najmä hospodárske záležitosti, s Viedňou to boli skôr vojenské otázky, týkajúce sa ochranného pásma. Zástupcovia DMK podnikli cestu do Viedne, kde sa hlásili u hlavného veliteľa skupiny armád 5 gen. Lista a u veliaceho generála XVII. armádneho zboru gen. Kienitz. S gen. Kienitzom sa dohodli, že mu predložia návrh štatútu, aby sa predišlo porušeniu jeho výsostných vojenských práv. Tieto rokovania vychádzali z pokynu od Keitela pre DMK, podľa ktorého vojenská zvrchovanosť v ochrannom pásme mala prináležať veliacemu generálovi XVII. armádneho zboru vo Viedni.³⁶

V záznamoch v denníku DMK z mája 1939 vystupuje do popredia najmä problematika stanovenia východnej hranice ochranného pásma a taktiež otázka bojových chemických látok.

---

možno ľahko viesť, ktorí ale chcú robiť krátkozrakú politiku“. Keďže sú v takom postavení, že si nevedia sami pomôcť, vkladajú všetky svoje nádeje do Nemecka. SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-936, 5 625 262-263, Ausl III d – Poznámka o situácii na Slovensku zo 16. 5. 1939; VHA, MNO-SVK, šk. 2, II.6a-g.

- 32 Toto v podstate zodpovedalo rozdeleniu v spomínanej smernici pre DMK zo 4. mája od Keitela.
- 33 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 138-9, denník DMK 10. 5. 1939. Pozri tiež: HUBENÁK, L.: Politika..., ref. 4., dokument č. 51 – Zápisnica z prvého zasadnutia slovensko-nemeckej komisie o úprave otázok vyplývajúcich z nemecko-slovenskej zmluvy o ochrane 10. 5. 1939; V denníku DMK sa nenachádzajú podrobnosti o obsahu jednotlivých zasadnutí. Jedinou výnimkou je opis cesty vojenskej podkomisie do terénu za účelom určenia hraníc ochranného pásma, o čom sa podrobnejšie zmienime ďalej. Je možné, že priebeh ich práce nebol zaznamenaný preto, lebo robiť konečné rozhodnutia nebolo v kompetencii ich členov, ale slovenskej vlády, na čo členov slovenských podkomisií v priebehu rokovaní F. Ďurčanský zvlášť upozornil. „(...) Pán minister Dr. Ďurčanský zahajuje schôdzu, oboznamuje prítomných, za účelom tejto schôdze je členov subkomisie upozorniť, že nemôžu so zástupcami nič definitívneho ujednať, ale po eventuálnej dohode dať prísľub, že sa návrh zmluvy predloží vláde slovenskej a tiež účelom schôdze je vyžiadať si referát o stave vyjednávaní od jednotlivých expertov. (...)“ HUBENÁK, L.: Politika..., ref. 4., dokument č. 52 – Zápisnica z porady členov všetkých subkomisií pre vyjednávanie s nemeckými delegátmi vo veci ochrannej zóny z 5. 6. 1939; K činnosti jednotlivých subkomisií v máji 1939 pozri: HUBENÁK, L.: Nacistické výboje a ..., ref. 4., Politika..., ref. 4; Niektoré zápisnice zo zasadnutí subkomisií sa nachádzajú vo VHA, fond MNO-SVK 1939, šk. 1, 2.
- 34 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 133, denník DMK 15. 5. 1939.
- 35 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 131-2, denník DMK 16. 5. 1939.
- 36 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 136, denník DMK 12. 5. 1939.

URČENIE VÝCHODNEJ HRANICE SCHUTZZÓNY

Podľa ochrannej zmluvy bolo ochranné pásmo na západe ohraničené hranicou slovenského štátu. Jeho východnú hranicu mal tvoriť východný okraj svahov Malých Karpát, Bielych Karpát a Javorníkov. Postupne však čoraz viac vystupoval pre Nemecko do popredia význam „schutzzóny“ ako strategického nástupištia proti Poľsku, a preto sa Nemci snažili do nej zahrnúť i cesty na strednom Považí, prípadne si zaistiť právo používať cesty nachádzajúce sa mimo zóny.

Kvôli určeniu východnej hranice „schutzzóny“ absolvoval gen.por.Barckhausen 18. mája cestu do Karpát.³⁷ Na druhý deň tu začali pracovať vojenské subkomisie v teréne, čo trvalo až do 22. mája. Subkomisie sa ale nedohodli v otázke ohraničenia pásma v priestore od Nového Mesta nad Váhom na sever. Nemecké vojenské miesta totiž žiadali posunúť jeho východnú hranicu severne od Nového Mesta nad Váhom na líniu rieky Váh. Slovenská strana ale trvala na dodržaní ustanovenia prijatého v ochrannej zmluve. Hranica mala podľa nej prechádzať po východných svahoch pohorí.

Barckhausen sa už 20. mája vrátil do Bratislavy, aby o deň neskôr odcestoval s podplukovníkom von Roederom do Viedne, odkiaľ odleteli do Berlína. Tu sa 22. mája zúčastnili porady na oddelení OKW/Ausl, ďalej prednášky u šéfa OKW Keitela, porady u vedúceho Abwehru – viceadmirála Canarisa, taktiež u náčelníka štábu pre branné hospodárstvo, genmjr. Thomasa a v 1. oddelení generálneho štábu pozemných vojsk (1. Abt.GenStb.d.H.).³⁸ Bol tu prijatý kompromisný návrh DMK, že Považie ostane mimo ochrannej zóny, ale Wehrmacht bude mať právo používať v prípade potreby cesty a železnicu, ktoré sa tu nachádzali.³⁹

Genpor. Barckhausen sa do Bratislavy vrátil s významným sprievodom. 23. mája z Berlína spolu s ním odleteli i viceadmirál Canaris a niektorí dôstojníci z oddelenia Abwehru. V Bratislave potom rokovali najskôr u DMK, následne sa premiestnili i s členmi DMK k nemeckému generálnemu konzulovi v. Druffelovi a napokon sa konala i porada u slovenského ministra národnej obrany generála Čatloša.⁴⁰

Na konci mája rokoval genpor. Barckhausen opäť v Berlíne. 30. mája na porade u šéfa Abwehru viceadmirála Canarisa sa hovorilo aj o hranici ochranného pásma. Rozhodlo sa, že nemecké jednotky sa stiahnu na líniu medzi Bratislavou a Novým Mestom nad Váhom na západ od cesty až na svahy Karpát. Od Nového Mesta nad Váhom na severe mala byť hranicou línia Váh, ďalej Kysuca – Jablunkovský priesmyk.⁴¹

Slovenská strana sa k otázke hraníc schutzzóny vyjadrila prostredníctvom nóty z 11. júna, pričom trvali na tom, aby hranice viedla po svahoch Karpát.⁴² Na rokovaní DMK so sloven-

37 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 129, denník DMK 18. 5. 1939.

38 „22. Mai 1939. 9 – 10 Uhr Besprechung bei OKW (Ausl); 10 – 10,30 Uhr Vortrag beim Chef OKW, Herrn Generaloberst Keitel; 10,30 – 11,30 Besprechung beim Amtsgruppenchef Admiral Canaris; 11,30 – 13,30 Fortsetzung der Besprechung bei OKW (Ausl) in Gegenwart einiger Referenten von Ausl., Vertretern des Wehrwirtschaftsstabes und des Legationsrates Dr. Lohmann. 13,45 – 14,45 Besprechung beim Chef der Amtsgruppe W Stb Generalmajor Thomas; 16,00 – 17,30 Besprechung beim Gen. St. d. H. 17,30 – 18,30 Fortsetzung und Beendigung der Besprechung bei OKW (Ausl).“ SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 125, denník DMK 22. 5. 1939.

39 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-936, 5 625 232, Ausl IIIId – poznámka z 23. 5. 1939.

40 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 124, denník DMK 23. 5. 1939; BAKA, I.: *Slovenská republika a nacistická agresia proti Poľsku*. Bratislava 2006, s. 17.

41 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-937, 5 626 050-054, poznámka z rozhovoru u šéfa A Ausl/Abw 30. 5. 1939.

42 VHA, f. MNO-SVK, šk. 1, I. Ustanovenie SVK. „(...) že východná hranica ochrannej zóny má byť tiahnutá na svahu Malých Karpát, Bielych Karpát a Javorníku, proti tomu však podľa skutočného návrhu, predloženého nemeckou delegáciou, tiahne sa východná hranica ochrannej zóny v rovine a nesleduje vždy svahy hôr. (...)“

skou vládou 19. júla sa prijalo rozhodnutie, že o hranici ochrannej zóny sa nespíše protokol, pretože príslušné články sa priamo včlenia do zmluvy.⁴³

Otázka hranice zóny sa vyriešila s konečnou platnosťou v zmluve o štatúte schutzzóny z 12. augusta 1939. Západná hranica, ktorá bola štátnou hranicou medzi Protektorátom Čechy a Morava a slovenským štátom, zostala nezmenená. Východná hranica ochranného pásma v priestore Bratislava – Nové Mesto nad Váhom bola určená podľa ochrannej zmluvy. V otázke ohraničenia pásma od Nového Mesta nad Váhom na sever sa jeho hranica posunula až k západnému brehu Váhu, ďalej na sever sa tiahla pozdĺž západného brehu rieky Kysuca až k hraniciam s Poľskom (Jablunkovský priesmyk), čím si Berlín zabezpečil rozšírenie nástupiska proti Poľsku. Do zóny nepatrili cesty na Považí a ani železnica Bratislava – Piešťany – Žilina – Čadca, ktoré však Wehrmacht mohol v prípade nutnosti použiť. Taktiež neboli k zóne pripojené mestá Nové Mesto nad Váhom, Trenčín a Žilina.⁴⁴

Určenie východných hraníc schutzzóny bolo len jednou z otázok, o ktorých sa rokovalo v rámci prípravy zmluvy o ochrannom pásme.

Po 12. júni genpor. Barckhausen znovu rokoval v Berlíne. Už uplynul viac ako mesiac od príchodu DMK do Bratislavy a ešte stále sa jej nepodarilo uzavrieť zmluvu o ochrannom pásme. Na jednej z porád – konkrétne na porade u náčelníka OKW Wilhelma Keitela 13. júna 1939 – zhrnul genpor. Barckhausen požiadavky voči Slovensku, ktoré sa mu nepodarilo presadiť. Okrem iného oznámil, že štatút ochranného pásma je hotový, ale ešte nepodpísaný slovenskou stranou.⁴⁵ Náčelník OKW predniesol potom Hitlerovi zoznam nesplnených požiadaviek. K štatútu o ochrannom pásme poznamenal, že je hotový. Ďalej uviedol, že slovenská strana však poslala na Zahraničný úrad nótu s poznámkami k nemeckým požiadavkám pre štatút ochranného pásma, z ktorých bolo zjavné, že v niektorých podstatných bodoch s nimi nesúhlasí.⁴⁶ Blížil sa útok na Poľsko, a to sa odrazilo v nových nemeckých požiadavkách, ktoré mali byť predložené slovenskej vláde. Okrem „bezpodmienečného naplnenia ochrannej zmluvy“ sa od slovenskej vlády malo požadovať prerušenie stykov s Poľskom, slovenská hranica s Poľskom sa mala prísne strážiť. Ďalej sa žiadalo bojovať proti poľskej špionáži, dosadiť do slovenskej hraničnej služby spoľahlivý personál atď.⁴⁷

Slovenská strana zatiahla do činnosti DMK aj nacistický Zahraničný úrad. Slovenská vláda chcela o sporných bodoch rokovať s Hitlerom osobne. Generálny konzul Druffel poslal memorandum slovenského MZV z 19. júna 1939 na Zahraničný úrad.⁴⁸ Vedúci politického oddelenia na Zahraničnom úrade Woermann získal po prečítaní slovenského memoranda dojem, že slovenská vláda si myslí, že požiadavky nemeckej delegácie nie sú požiadavkami nemeckej vlády. Varoval preto slovenského vyslanca v Berlíne M. Černáka pred týmto názorom a poveril ho, aby v Bratislave zreteľne oznámil, že DMK prednáša svoje požiadavky v mene ríšskej vlády.⁴⁹ Zahraničný úrad podporil svojím stanoviskom DMK a tým i ne-

43 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-906, 000 057-8. Barckhausenove vysvetlivky k protokolu zo slovensko-nemeckého zasadnutia 19. 7. 1939.

44 Slovenské znenie zmluvy o ochrannej zóne z 12. 8. 1939 je uverejnené v práci HUBENÁK, L.: Politika ..., ref. 4, dokument č. 61.

45 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-937, 5 625 964-966, protokol z porady u šéfa OKW 14. 6. 1939.

46 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-937, 5 626 003-006, OKW/ Ausl III d – návrh prednášky náčelníka OKW u Hitlera zo 17. 6. 1939. Išlo o slovenskú nótu z 11. 6. 1939.

47 Tamže.

48 ADAP, D, VI, dok. č. 554, s. 631-638, Druffel na AA 21. 6. 1939, príloha: Aide-mémoire slov. MZV z 19. 6. 1939.

49 ADAP, D, VI, dok. č. 559, s. 647, poznámka Woermana z 22. 6. 1939.

mecké vojenské miesta, ktorých vojenské požiadavky presadzovala DMK. Na druhej strane chcel Zahraničný úrad vyvolať vo svetovej verejnosti zdanie, že Nemecko voči slovenskému štátu vystupuje priateľsky. Táto politická línia však viedla k tomu, že slovenská vláda sa začala mylné domnievať, že (zo slovenského hľadiska) radikálne požiadavky DMK sa nezhodujú s požiadavkami nemeckej vlády. Preto bol Zahraničný úrad nútený upovedomiť slovenskú vládu o tom, že DMK pri rokovaní skutočne prednáša priania nemeckej vlády. Približne v tom čase prešla Hitlera trpezlivosť. Rozhodol, že so Slovákami je treba „energicky“ rokovať, predostrieť im konkrétne nemecké ponuky, a tým dosiahnuť rýchly úspech. Vojenskú, hospodársku i finančnú pomoc pre Slovensko podmienil úplným uznaním nemeckých požiadaviek.⁵⁰

Do rokovaní o ochrannom pásme zasiahli aj nemecké snahy o realizovanie opevňovacích prác v tomto pásme. Toto bolo súčasťou nacistickej snahy o premenu územia Slovenska na nástupný priestor pre nemecký útok na Poľsko.

OKW už koncom júna 1939 oznamovalo Zahraničnému úradu, že v období od 5. augusta do 31. augusta sa budú robiť opevňovacie práce v línii Žilina – Jablunkov – Uhorská. Žiadalo sa, aby sa do začiatku prác alebo uzavrela zmluva so slovenskou vládou, alebo sa jej malo oznámiť, že nemecký Wehrmacht je oprávnený – bezodkladne a bez prípadných námietok zo strany slovenského štátu alebo vlastníkov pozemkov – zriadiť opevnenia tam, kde to považuje za nutné. Otázka odškodnenia by sa riešila dodatočne.⁵¹

Začiatkom júla prebehla u DMK porada s gen. Schneiderom, veliteľom XI. opevňovacieho pionierskeho štábu Skupiny armád 5, o nasadení a pobyte technického výskumného štábu severne od Žiliny. Prejednal sa nábor robotníkov, nákup stavebného materiálu a nenásilné získanie pozemkov pre opevňovacie práce, a to v prítomnosti mjr. Beckera, kpt. Behma a kpt. Dr. Nagela.⁵² 8. júla tu bola zase porada so zástupcami slovenského MNO – mjr. Peknikom a mjr. Schneiderom – o vedení hranice s Poľskom a o urýchlennom obsadení vrchu Uhorská slovenskou colnou strážou. Predpokladalo sa, že ministerstvo ešte tento deň o tom rozhodne.⁵³ Na nemecko-slovenskom zasadnutí 19. júla sa prijalo, že slovenská vláda vy-

50 Rozhodnutie Hitlera bolo poslané i Barckhausenovi. SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-937, 5 625 893, OKW/ Ausl III d na DMK 20. 6. 1939 – poznámka z porady u náčelníka OKW.

51 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-937, 5 625 895, OKW/ Ausland na AA 28. 6. 1939.

52 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 090, denník DMK 5. 7. 1939. Genmjr. Schneider sa hlásil u DMK už 27. mája – za účelom porady o plánoch veliteľstva Skupiny armád 5 uskutočniť na Slovensku prieskumné práce. SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 120, denník DMK 27. 5. 1939. 8. júla navštívil DMK náčelník generálneho štábu veliteľstva Skupiny armád 1 v Berlíne, gen. mjr. von Salmuth, ktorý hovoril o nasadení stavebných jednotiek v oblasti ochranného pásma pod vedením Skupiny armád 1. SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 087, denník DMK 8. 7. 1939. O desať dní neskôr oznámil na porade u DMK genmjr. Schneider, že pre otázky zaistenia pozemkov v opevňovacej zóne by mal byť nasadený generálny intendant Glingenbrunner v Budatíne, ktorý by bol kedykoľvek k dispozícii DMK. Ďalej oznámil, že v oblasti severne od Bratislavy po Žilinu v línii Karpát boli nasadené 4 opevňovacie stavebné prieskumné štáby. SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 078, záznam v denníku DMK z 18. 7. 1939.

53 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 087, denník DMK 8. 7. 1939. V súvislosti s opevňovacími prácami v ochrannej zóne došlo koncom júla ku konfliktu s poľskou vládou. V oblasti vrchu Uhorská (kóta 1028 v horskom pásme Veľký Polom) posunula čata nemeckého vojska 20. júla slovenskú hranicu asi o 500 – 700 metrov na úkor Poľska. Deň predtým sa na nemecko-slovenskom zasadnutí dohodlo, že slovenská vláda môže obsadiť kótu 1028 menšou voj. jednotkou, až kým nepríde nemecká stavebná jednotka, lebo inak by nebolo možné jej zaistenie. Slovenská vláda tu oznámila, že kóta sa nachádza v slovenskom vlastníctve. V prípade, ak by došlo k ťažkostiam, mala slovenská vláda vzniesť voči poľskej vláde diplomatickou cestou okamžité protest. Na rokovaní 24. júla sa konštatovalo, že podľa posledných hlásení slovenského MNO je spomínaná kóta 1028 v tom čase obsadená nemeckými stavebnými jednotkami, ktoré tam budujú zábrany a že slovenský útvar sa priblížil severne ešte bližšie k poľskej hranici. Vo vysvetlivkách k protokolu Barckhausen uviedol, že podľa oznámenia veliteľstva Oppeln tu opevňuje pionierska rota 44. divízie. Druffel v telegrame Zahraničnému úra-

dá potrebné nariadenia na uľahčenie a zabezpečenie opevňovacích prác, obzvlášť v oblasti dopravy a spojov – v najužšej spolupráci s DMK. Na porade sa zároveň dohodlo i vytvorenie slovensko-nemeckej podkomisie pre zaistenie pozemkov na opevňovacie práce v severnej časti ochrannej zóny, pričom prípravné práce sa uskutočnili už 19. júla.⁵⁴ 20. júla bola u Barckhausena porada, na ktorej sa zúčastnili Glingenbrunner, Bergmann, Hofmann a Nagel. Prerokovali praktickú realizáciu týchto prác a dostali smernice pre rokovanie podkomisíí, ktoré nasledovalo hneď po porade.⁵⁵ Otázkou opevňovacích prác napokon upravovala časť III. schutzzonenvertragu z 12. augusta 1939, pričom Wehrmacht si podľa zmluvy mohol „v zhode so slovenskými úradmi“ nárokovať na vojenské účely verejné budovy, pozemky a objekty a vziať do užívania súkromné budovy a pozemky. Mohol tak urobiť „bez vyčkania vyvlastňovacieho procesu smerujúceho k odňatiu užívacieho práva“. Výška odškodného sa mala stanoviť dodatočne, „za súčinnosti nemeckých povereníkov cestou priateľského jednanía s postihnutými“ (časť II, článok 2. zmluvy o ochrannom pásme).⁵⁶

O rôznych problémoch súvisiacich so zmluvou o štatúte „schutzzóny“ sa spočiatku rokovalo síce v subkomisiách, ale v podstate DMK napokon prerokovala v júli a auguste všetky podstatné body zmluvy priamo s predstaviteľmi slovenskej vlády. Rokovania prebehli v dňoch 17., 19., 24., 26., 27., 28. a 31. júla. Toto zintenzívnenie rokovaní možno vysvetliť tým, že do ochranného pásma potrebovali Nemci premiestniť vojenské oddiely, ktoré mali upraviť terén na nástup proti Poľsku. Preto ale potrebovali mať so slovenskou stranou ujasnené právomoci.

Okrem spomenutých rokovaní sa malo pred nimi pôvodne konať ešte jedno, a síce 14. júla. Slovenskí politickí činitelia však pripravili nemeckej strane deň predtým nemilé prekvapenie. DMK došlo totiž oznámenie zo slovenského MZV (Dr. Milecz), že predseda vlády Tiso a minister zahraničných vecí Ďurčanský sa nemôžu zúčastniť porady, ktorá bola naplánovaná na 14. júl doobeda a že zástupcovia budú splnomocnení požiadavky nemeckej delegácie iba prijať. Nato Barckhausen v súlade s nemeckým správcom vyslanectva rozhodol, že zasadnutie sa konať nebude a požiadal ho, aby na 17. júl dohodol nové zasadnutie u slovenskej vlády, kde by boli prítomní všetci potrební ministri.⁵⁷

---

du oznamoval, že ak Poľsko nebude protestovať, nevidí slovenská vláda dôvod pre podniknutie diplomatickej akcie vo Varšave. Podľa protokolu o výsledku zasadnutí z 27., 28. a 31. júla mala slovenská vláda opäť prevziať obsadenie kóty od 3. augusta prostredníctvom slovenskej voj. útvaru. 1. augusta však už DMK nemeckým vojenským miestam hlásila, že podľa slovenskej vlády sú zábrany na kóte Uhorská čiastočne na poľskom území. 7. augusta nemecký vyslanec na Slovensku Hans Bernard, ktorý vystriedal medzitým Druffela, informuje Zahraničný úrad, že drôtové zábrany urobené nemeckou pionierskou rotou na kóte Uhorská, ležia na poľskom území. O dva dni neskôr zase OKW písalo Zahraničnému úradu, aby slovenská vláda požadovala od poľskej vlády odstúpenie priestoru. Barckhausen však reagoval tvrdením, že obsadenie kóty Nemcami je nemožné – vychádzal zo zasadnutia konaného 8. augusta, mali tu byť slovenské jednotky. Tie mali územie Poľska iba pozorovať a nebrániť prípadnému obsadeniu Uhorskej Poliakmi. Konečne 22. augusta oznámilo OKW Zahraničnému úradu, že na základe protestu poľskej vlády u slovenskej vlády sa rozhodlo zväziť stiahnutie drôtových zábran na slovenské územie. BAKA, I.: *Slovenská republika a nacistická agresia proti Poľsku*. Bratislava: Vojenský historický ústav, 2006, s. 16; SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-906, 000 061-4, protokol o výsledku slovensko-nemeckého zasadnutia 19. 7. 1939 s pripojením výsledku zo zasadnutia 24. 7. 1939; II.C-906, 000 065-7, protokol o výsledku slovensko-nemeckého zasadnutia 24. 7. 1939; II.C-937, 5 625 702, Druffelov telegram na AA 24. 7. 1939; II.C-906, 000 072-3, protokol zo slov.-nemeckého zasadnutia 27., 28. a 31. 7. 1939; II.C-937, 5 625 622, DMK na Heeresgruppe 1 Berlín, 1. 8. 1939; II.C-937, 5 626 511, Bernard na AA 7. 8. 1939; II.C-937, 5 625 618, OKW/ Ausl na AA 9. 8. 1939; II.C-937, 5 625 572-3, Barckhausen na OKW/ Ausl 11. 8. 1939; II.C-937, 5 626 501, OKW/ Ausl na AA 22. 8. 1939.

54 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 077, denník DMK 19. 7. 1939.

55 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 076, denník DMK 20. 7. 1939.

56 HUBENÁK, L.: *Politika ...*, ref. 4, dokument č. 61.

57 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 082, denník DMK 13. 7. 1939.

Odklad využili Nemci tak, že ešte vykonali niekoľko zmien vo formulácii požiadaviek a doplnili ich – s ohľadom na rozhodnutia poslané od OKW.⁵⁸ Hoci v denníku nie sú tieto požiadavky priamo uvedené, možno ich odvodiť z jednotlivých záznamov. Z nich vyplýva, že boli sformulované do troch hlavných okruhov. V bode I. boli požiadavky, ktoré kvôli odporu slovenskej vlády ešte neboli splnené: najmä otázky týkajúce sa ochranného pásma (určenie hranice ochranného pásma, zaistenie pozemkov pre realizáciu opevňovacích prác), ďalej ohľadne zmluvy o BCHL. V ďalších dvoch bodoch boli zhrnuté nové požiadavky nemeckej vlády. Išlo o nasledovné: v bode II. to boli opatrenia na zamedzenie kontaktom s Poľskom (prísna kontrola slovenskej hranice s Poľskom, odstránenie nespoľahlivých elementov zo slovenskej hraničnej služby atď.), budovanie Abwehru na slovenskom území; a napokon v bode III. – výstavba slovenskej armády⁵⁹ (a s touto problematikou úzko súvisiaci odvoz vojenského materiálu bývalej československej armády).

17. júla sa potom konala porada v ministerskej rade slovenskej vlády.⁶⁰ V denníku sa zaznamenalo: *“Výsledky politických požiadaviek k bodu II požiadaviek ríšskej vlády boli protokolárne potvrdené podpisom.⁶¹ Požiadavky k bodom I a III boli podrobne prednesené a vysvetlené.”* Slovenská vláda požiadala o ďalšiu poradu 19. júla. *Chcela sa totiž rozhodnúť bez prítomnosti Nemcov, a to na internej porade 18. júla. Nemecká delegácia s návrhom súhlasila a prislúbila, že bude vplývať na Zahraničný úrad, aby už skoro predložil štatút ochranného pásma, “na čo slovenská vláda kládla zvláštny dôraz.”*

Návrh štatútu od Zahraničného úradu bol doručený DMK ráno 19. júla.⁶² V tento deň prebehla i porada so slovenskou vládou, na „ktorej sa zúčastnili tí istí zástupcovia nemeckej a slovenskej strany, ako na porade 17. júla“. Výsledok politických požiadaviek k bodom I-III požiadaviek ríšskej vlády bol zaprotokolovaný a po podpísaní v. Druffelom a Barckhausenom bol k podpisu predložený slovenskej vláde prostredníctvom Tisa. Ako sa v denníku uvádza, *„požiadavky k bodom I až III boli slovenskou vládou principiálne prijaté. Navrhla iba zväčšenie vojnového stavu na 150 000 (nemecký návrh bol 50 000 – pozn. E. N. – J. T.) a zvýšenie počtu jednotiek vojenského letectva oproti navrhovanému o 50 %“.*⁶³ V rokovaní sa teda objavil nový problém. K neukončeným rokovaniam štatútu ochranného pásma sa pridružili rokovania o slovenskej armáde. Slovenská vláda síce súhlasila s nemeckým návrhom ohľadne mierového stavu pozemného vojska (25 000), ale navrhovaný vojnový stav pokladala za príliš malý. Považovala za nutné ponechať si možnosť obrániť krajinu *„z vlastných národných síl“.*⁶⁴

58 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 081, denník DMK 14. 7. 1939.

59 Nemecká strana zastávala názor, že slovenská armáda by mala mať veľkosť 50 000 vojnového stavu a 25 000 mierového stavu.

60 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 079, denník DMK 17. 7. 1939.

61 V protokole boli uvedené body: „Vztahy s Poľskom“, „Jasná stabilizácia jednotného vnútropolitického postoja voči Nemecku“ a „Vstavanie nemeckého národnostného elementu do slovenského štátu a armády vo forme, ktorá zodpovedá postaveniu nemeckej ríše voči slovenskému štátu.“ SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-906, 000 054-6, protokol o výsledku nemecko-slovenského zasadnutia 17. 7. 1939.

62 Slovenskej vláde bol návrh zmluvy odovzdaný večer 19. 7. 1939 a v nasledujúcich dňoch sa stal predmetom rokovaní. SNA, f. Alexandrijský archív, II. C- 906, 000 057-8, Barckhausen: Vysvetlivky z 20. 7. k protokolu zo slovensko-nemeckého zasadnutia 19. 7. 1939.

63 *Anlage 2 zu OKW Nr. 516/ 39g. K. Ausl III d vom 17. 6. 1939.* Vorschläge zum Aufbau der slowakischen Luftwaffe. Das Reichsluftfahrtministerium schlägt – vorbehaltlich der Genehmigung des Herrn Generalfeldmarschall Göring, die noch nicht eingeholt werden konnte – folgende Zusammensetzung der slowakischen Luftwaffe vor: 3 Aufklärungs-Staffeln, 1 Jagd-Staffel, 1 Kampfstaffel. SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-937, 5 626 003, Anlage B.

64 „(...) Den vorgeschlagenen Kriegsstand hält die slowakische Regierung als zu klein. Sie hält einen Kriegs-

Barckhausen po rokovaní odletel do Berlína, aby predniesol referát v OKW a na Zahraničnom úrade 21. júla. Pre OKW ešte pred odchodom preto vyhotovil vysvetlivky k protokolom zo zasadnutí 17. a 19. júla.⁶⁵ V Berlíne prebehla najskôr porada na oddelení OKW/ Ausl a u náčelníka OKW Keitela, kde podal Barckhausen podrobnú správu o stave prác v Bratislave podľa zasadacích protokolov a navrhli sa tu nové požiadavky, obzvlášť s ohľadom na slovenskú armádu. Keitel bol ochotný pristúpiť na kompromis – slovenské pozemné vojsko malo mať vojnový stav 75 000. Slovákom sa mali ponechať zbrane potrebné pre tento počet, zvyšok sa mal urýchlene odviezť do ríše, príp. premiestniť do ochrannej zóny.⁶⁶ Na porade u náčelníka generálneho štábu Luftwaffe sa prerokovali zase požiadavky ohľadom slov. voj. letectva. Ako posledný nasledoval rozhovor s právnym oddelením a politickým oddelením Zahraničného úradu (tajný radca Albrecht, štátny podsekretár Woermann) o nových požiadavkách OKW. Predniesli sa pozmeňovacie návrhy pre štatút schutzzóny a „iné akútne otázky“, pričom vo všetkých bodoch sa so Zahraničným úradom dohodli.⁶⁷

Zasadnutie so slovenskými ministrami sa konalo opäť 24. júla. Na žiadosť Tisa z 20. júla sa pozmenil zasadací protokol z 19. júla⁶⁸ Pokiaľ ide o veľkosť vojnového stavu letectva, slovenská vláda súhlasila s novým nemeckým návrhom.⁶⁹ Navrhovaný vojnový stav vojska však zamietla. Tiso vysvetlil, že tento bod chce predložiť ministerskej rade a výsledok poslať nemeckej vláde v memorande. Otázka odvozu vojenského materiálu sa nerozoberala, pretože bola integrovanou súčasťou stanovenia veľkosti vojska.⁷⁰ 25. júla sa radili Barckhausen, v. Druffel a Hofmann na nemeckom vyslanectve. Prerokovali sa rokovacie body na zasadnutie 26. júla a nové požiadavky Zahraničného úradu.⁷¹ Z toho vyplýva, že i Zahraničný úrad hovoril do týchto rokovaní, v ktorých sa snažilo OKW presadiť svoje vojenské záujmy.

Na zasadnutí 26. júla sa opäť hovorilo o veľkosti vojnového stavu pozemného vojska. V protokole sa zaznamenalo, že Barckhausen poukázal obzvlášť na to, že prijatie nemeckého návrhu je otázkou obojstrannej dôvery, a že táto požiadavka je konečná. Od jej akceptovania malo závisieť poskytnutie ďalšej podpory z nemeckej strany, najmä vo vojenskej oblasti.⁷² Taktiež sa prerokovala prvá polovica „*schutzzonenvertragu*“. Na zasadnutí nebol prítomný predseda vlády Tiso, ale zastupoval ho Tuka. Ten nemeckej delegácii uviedol, že bude ešte potrebné konečné stanovisko Tisu, ktorý bol v tom čase na dovolenke.⁷³ Na zasadnutí so slovenskou vládou 27. júla sa rokovalo predovšetkým o požiadavkách nemeckej ríšskej vlády v oblasti dopravy a spojov a, samozrejme, o *schutzzonenvertragu*.

---

stand, Verhältnis von 1 : 6 = mindestens 150 000 Köpfe im Kriege für notwendig, da sie die Möglichkeit einer Selbstverteidigung auch aus eigener Volkskraft für notwendig erachtet. (...)“ SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-906, 000 061-4, protokol o výsledku slovensko-nemeckého zasadnutia 19. 7. 1939 s pripojením výsledku zo zasadnutia 24. 7. 1939.

65 Tamže.

66 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-937, 5 625 693-4 OKW/ Ausl III d – poznámka o porade u Keitela 21. 7. 1939.

67 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 075, denník DMK 21. 7. 1939.

68 Nevieť presne o akú zmenu išlo, pretože poznáme iba protokol, v ktorom už bola táto zmena vykonaná.

69 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 072, denník DMK 24. 7. 1939.

70 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-906, 000 065-7, protokol o výsledku slovensko-nemeckého zasadnutia 24. 7. 1939.

71 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 071, denník DMK 25. 7. 1939.

72 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-906, 000 069-70, protokol o výsledku slovensko-nemeckého zasadnutia 26. 7. 1939.

73 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-906, 000 071, Barckhausenove vysvetlivky k protokolu zo slov.-nemeckého zasadnutia 26. 7. 1939.

V tento deň sa udiala ešte jedna udalosť. Zástupcovia DMK – Barckhausen, Krüger a Nieswiodek – sa zúčastnili oficiálnej rozlúčky s nemeckým správcom vyslanectva, generálnym konzulom v. Druffelom, na petržalskom moste cez Dunaj. Poobede prišiel do Bratislavy nový nemecký vyslanec – Hans Bernard.⁷⁴ Bernard vykonal svoju nástupnú návštevu u Barckhausena 1. augusta a v. Drufel zase svoju rozlúčkovú návštevu.⁷⁵

Pred zasadnutím 28. júla prebehla najskôr porada s tromi účastníkmi – medzi Barckhausenom, zástupcom predsedu slovenskej vlády Tukom a Ďurčanským znovu o spomínanej háklivej otázke, ktorou bol vojnový stav slovenského pozemného vojska. Na začiatku následného zasadnutia blahoprial Barckhausen v mene DMK Tukovi pri príležitosti spomienky na 29. júl 1929, keď bol podľa rozsudku československého súdu odsúdený na odňatie slobody na štyri roky. Je zvláštne, že toto blahoprianie bolo v denníku DMK zaznamenané, pričom samotnému rokovaniu bola potom venovaná len jedna „suchá“ zmienka: „*Následne sa pokračovalo v rokovaní najmä o zmluve o ochrannej zóne.*“ Poobede odcestovali Barckhausen s Ďurčanským do Smrekovice južne od Ružomberka k predsedovi vlády Tisovi, ktorý tu trávil dovolenku. Tu prebehla potom porada o sporných bodoch schutzzonenvertragu a o veľkosti vojnového stavu slov. pozemného vojska, ako aj o zodpovedajúcom odovzdaní vojenského materiálu. „*Bol docielený úplný súhlas.*“⁷⁶

O výsledku tohto rokovania v Smrekovici sa na druhý deň konala porada so slovenskou vládou, kde sa zároveň stanovil ďalší termín zasadnutia a program preň. Barckhausen podal správu OKW a mal podniknúť 1. augusta služobnú cestu do Berlína.⁷⁷ 30. júla je v denníku zaznamenané, že sa konala súkromná návšteva u Tuku a Čatloša (nie však jej obsah),⁷⁸ a o deň nato – zasadnutie DMK so slovenskými ministrami. Okrem iného tu bol dokončený schutzzonenvertrag na základe niekoľkých prianí, prednesených slovenskou vládou, až na rozhodnutia, ktoré sa mali predložiť OKW v Berlíne a vyhotovil sa o tom protokol. Na konci zasadnutia predniesol Ďurčanský pri zostavovaní bodu protokolu o porade v Smrekovici z 28. júla „*nepochopiteľným spôsobom*“, že nemôže tento bod protokolu podpísať, pretože predseda vlády neprijal požiadavku ohľadne veľkosti pozemného vojska a odovzdania vojenského materiálu, ale ju zamietol, čo však – ako bolo v tento deň v denníku DMK zaznamenané – „*nezodpovedá skutočnosti*“. Barckhausen diskusiu o tejto otázke prerušil a vysvetlil, že za týchto okolností nemôže priania slovenskej vlády 1. augusta v Berlíne predniesť a požiadaval Tuku, aby zariadil poradu s predsedom vlády Tisom v jeho prítomnosti 2. augusta v Topoľčiankach, čo Tuka prisľúbil. Poobede bol Berlín informovaný o nových ťažkostiach, ktoré spôsobil Ďurčanský a bol zapísaný výsledok porady v Smrekovici z 28. júla. V denníku sa zaznačilo: „*Z tohto protokolu jasne vyplýva, že predseda vlády Dr. Tiso súhlasil s požiadavkami nemeckej ríšskej vlády.*“⁷⁹ Posledný júlový deň vniesol teda do slubne sa vyvíjajúcej nemecko-slovenskej spolupráce chmáry, ktoré nacistom „*tak trochu*“ komplikovali naplňanie ich plánov a ako sa zdá, hlavnou osobnosťou, ktorá tieto chmáry priviala, bol slovenský minister zahraničných vecí. Teda zostávali niektoré body zmluvy o štatúte ochrannej

74 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 069, denník DMK 27. 7. 1939.

75 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 062-3, denník DMK 1. 8. 1939.

76 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 068, denník DMK 28. 7. 1939.

77 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 067, denník DMK 29. 7. 1939.

78 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 066, denník DMK 30. 7. 1939.

79 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 064-5, denník DMK 31. 7. 1939.

zóny ešte stále otvorené. Barckhausen sa rozhodol, že vyžiada osobne v Berlíne u OKW, respektíve od Zahraničného úradu, rozhodnutie o presnom znení sporných článkov zmluvy.⁸⁰

Barckhausen bol zaiste značne rozhnevaný náhlym zvratom udalostí, ktoré sa zdali byť už pevne dohodnuté. Slovenská strana nekonala podľa pravidiel bežných pri medzinárodných rokovaniach a poprela to, s čím už raz súhlasila. Na nemecké požiadavky najskôr povedala „áno“, potom zmenila názor a vyslovila rázne „nie“.⁸¹ Barckhausen trval na svojom pôvodnom tvrdení. 1. augusta sa radil s legačným radcom Hofmannom o ešte otvorených otázkach zo schutzzonenvertragu a o opatreniach, ktoré si vynútila príhoda s Ďurčanským 31. júla. Prostredníctvom Hofmanna sa tiež doručil nemeckému vyslanectvu protokol z porady 28. júla.⁸²

V tomto kontexte potom problematicky vyznieva následné rokovanie v Topoľčiankach. 2. augusta odcestovali s Barckhausenom Hofmann, Tuka, Čatloš a mjr. Schneider za predsedom vlády Tisom do Topoľčianok, kde sa konala porada, na ktorej sa zúčastnil i Ďurčanský. O výsledku porady ohľadne veľkosti vojnového stavu pozemného vojska bol vyhotovený protokol.⁸³ Slovenská vláda sa rozhodla trvať na svojom doterajšom stanovisku, čiže na počte 150 000. O jej nedôvere voči nemeckej vláde svedčí požiadavka, aby vojenská výzbroj, potrebná pre slovenské vojsko, bola uskladnená na strategicky bezpečnom mieste na území slovenského štátu, mimo ochrannej zóny a bola voľne k dispozícii slovenskej armáde.⁸⁴

Barckhausen, Hofmann a Becker sa dostavili 4. augusta do Berlína, kde sa zúčastnili porady na oddelení OKW/ Ausl s Canarisom. Po dohode s OKW sa stanovilo konečné znenie štatútu a vysvetlili sa ostatné, dovtedy nerozhodnuté otázky. Barckhausen tu však predniesol Canarisovi ešte jeden dôležitý návrh. OKW sa podľa neho potrebovalo v kontakte so Zahraničným úradom rozhodnúť, že sa musí prostredníctvom spoločne vedených porád v generálnom štábe nemeckého pozemného vojska so slovenským ministrom obrany a ministrom Tukom vytvoriť v Berlíne „fundament“, na ktorom sa prejednávajú všetky terajšie i budúce vojenské požiadavky, t. j., musí sa požadovať jednoznačné nemecké najvyššie velenie nad slovenskou armádou. Canaris s návrhom súhlasil v plnom rozsahu a prisľúbil, že 7. augusta vymôže od Keitela povolenie.⁸⁵

7. augusta bol Tukovi odovzdaný návrh konečnej podoby zmluvy o štatúte ochrannej zóny. Po porade Barckhausena s Hofmannom a Hofmanna s Tukom sa zostavili dve memorandá, ktoré obsahovali poznámky prednesené Tukovi ohľadne zmien urobených v návrhu zmluvy a tiež odôvodnenie požiadavky, prečo sa zmluva musí podpísať do poobedia 8. augusta.⁸⁶ Tuka sľúbil, že ešte 7. augusta večer pošle dvoch dôstojníkov za Tisom a Ďurčanským do Tatier s prosbou o plnú moc pre seba.⁸⁷ Kuriéri, ktorí priniesli stanovisko sloven-

80 „(...)Die Entscheidung über die genaue Fassung der Artikel 2a, 3c und 4/ Abs. 3 und den Wortlaut einer Vereinbarung zu Art. 3c, welche losgelöst vom Schutzzonenstatut besonders aufgestellt worden ist, werde ich bei nächster Anwesenheit in Berlin mit Legationsrat Dr. Hofmann beim OKW bzw. A.A. erbitten.(...)“ SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-906, 000 074, Barckhausenove vysvetlivky k protokolu zo slov.-nemeckých zasadnutí 27., 28. a 31. 7. 1939.

81 Keďže poznáme len záznam DMK z jej denníka a nie samotný protokol, nedá sa jednoznačne rozhodnúť tento problém.

82 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 062-3, denník DMK 1. 8. 1939.

83 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 061, denník DMK 2. 8. 1939.

84 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-906, 000 075-6, protokol o výsledku slovensko-nemeckého zasadnutia v Topoľčiankach 2. 8. 1939.

85 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 059, denník DMK 4. 8. 1939.

86 SNA, f. Národný súd, Tlnud 6/46-9, proces s Jozefom Tisom, II.A-891, 11/48-12/48.

87 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 057, denník DMK 7. 8. 1939.

skej vlády k štatútu ochrannej zóny, sa vrátili z Tatier 8. augusta až večer a preklad prinesených spisov trval až do pol druhej v noci. S Tukom sa dohodlo, že DMK ich dostane v nemeckom jazyku do 9. augusta doobeda.⁸⁸ Išlo o tri Aide Memoires slovenskej vlády. Ukázalo sa, že Ďurčanský a Tiso však zmluvu o štatúte ochrannej zóny v mnohých bodoch zamietli.⁸⁹ 9. augusta sa dohodli na zasadnutí na Ministerstve vnútra, ktorého sa zúčastnili Bernard, Barckhausen a Hofmann za nemeckú stranu a Tuka s Čatlošom za slovenskú stranu, že 10. augusta sa bude konať nové zasadnutie DMK so slovenskou ministerskou radou, na ktoré príde do Bratislavy i Ďurčanský. Hofmann mal ešte v tento deň získať stanovisko Zahraničného úradu a Barckhausen mal zase informovať OKW.⁹⁰ Na zasadnutí 10. augusta sa vo viacerých bodoch dohodli, ohľadne zvyšných bodov sa rozhodlo, že prostredníctvom rozhovoru nemeckého vyslanectva so Zahraničným úradom sa podľa možnosti nájde nejaká zhoda.⁹¹ Becker a Hofmann boli kvôli tomu v Berlíne.⁹² Vrátili sa 12. augusta a priniesli hotovú zmluvu o štatúte ochrannej zóny. Prišiel tiež kuriér od OKW s 9 pokynmi o veľkosti vojnového stavu slovenského pozemného vojska a otázke zbraní.⁹³ Hitler súhlasil s vojnovým stavom 125 000 mužov,⁹⁴ čím slovenskej vláde „napomohol“ k rozhodnutiu. Zmluva o ochrannom pásme bola v tento deň napokon skutočne podpísaná, a to po troch mesiacoch slovensko-nemeckých rokovaní.

Zmluvu o štatúte ochranného pásma podpísali za nemeckú stranu nemecký vyslanec v Bratislave Hans Bernard⁹⁵ a genpor. Franz Barckhausen a za slovenskú vládu predseda vlády Jozef Tiso. Dohoda sa členila na štyri časti.⁹⁶ Časť I – čl. 1 sa týkal ohraničenia ochranného pásma. Oznamovalo sa, že pásmo je zakreslené do mapy, ktorá tvorí prílohu zmluvy. Časť II. upravovala právne pomery v ochrannej zóne. V dohode sa nehovorilo o „neobmedzených výsosných právach“ Nemecka, i keď jednotlivé články nemeckej brannej moci zaručovali rozsiahle práva. Wehrmacht mal právo o. i. v ochrannom pásme používať dopravné prostriedky a cesty, ktoré sa tu nachádzali.⁹⁷ Taktiež tu mohol zriadiť nemecký Abwehr – vojenskú spravodajskú službu, ktorá mala vykonávať vojenskú špionáž, kontrašpionáž a bojovať proti sabotáži. O slovenských výsosných právach hovoril čl. 3. Slovenská strana dosiahla nie nezanedbateľný ústupok v podobe ustanovenia o obmedzení pohybu nemeckých vojakov v území mimo pásma. Časť III. upravovala otázku opevňovacích prác a časť IV. obsahovala záverečné ustanovenia.

13. augusta sa ešte dohodli nemeckí zástupcovia na podobe dodatku k článku 3c zmluvy o štatúte schutzzóny. Upravoval otázku pobytu ozbrojených nemeckých útvarov v zóne, ako aj služobného vyslania príslušníkov slovenskej armády, ďalej určoval podmienky, za akých tu mohli byť vojaci, ktorí boli na dovolenke, ale napr. i používanie cvičiska Malacky. Kvôli

88 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 056, denník DMK 8. 8. 1939.

89 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-937, 5 625 612, Bernardov telegram z 9. 8. 1939.

90 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 055, denník DMK 9. 8. 1939.

91 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 054, denník DMK 10. 8. 1939.

92 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 053, denník DMK 11. 8. 1939.

93 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 052, denník DMK 12. 8. 1939.

94 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-932, 1 961 959, OKW/Ausl na DMK 12. 8. 1939.

95 Hans Bernard (1892-1960) – prvý nemecký vyslanec pri slovenskej vláde od 30. 6. 1939 do 31. 7. 1940, keď bol vystriedaný Manfredom v. Killingerom.

96 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-906, 000 079-85, nemecké znenie zmluvy o štatúte ochrannej zóny z 12. 8. 1939. Slovenské znenie zmluvy je uverejnené v práci HUBENÁK, L.: Politika ..., ref. 4, dokument č. 61.

97 Tamže.

podpisu predsedu vlády Tisa boli vyslaní legačný radca Dr. Hofmann a jeden zástupca slovenského MZV. V Trnave k podpísaniu skutočne došlo.⁹⁸

Dňa 18. augusta schválil predseda slovenskej vlády Tiso od OKW požadovanú veľkosť vojnového stavu slovenského vojska (t.j. 125 000 mužov) a s tým súvisiacu otázku vojenskej výzbroje.⁹⁹ Nadpočetná vojenská výzbroj mala slúžiť pre zásobovanie slovenskej armády (Pôvodne ju chceli nemecké vojenské miesta zabrať pre Wehrmacht – pozn. E.N. – J.T.) Československé zbrane sa už v budúcnosti nemali vyrábať a slovenská armáda sa mala prezbrojiť nemeckými.¹⁰⁰ O týchto bodoch sa spísal protokol, pričom Tiso ho nepodpísal hneď, ale ešte predtým si vyžiadal možnosť oboznámiť s ním Tuku a Ďurčanského.¹⁰¹

PROBLEMATIKA VLASTNÍCTVA BCHL A ZARIADENÍ NA ICH VÝROBU

Od mája 1939 bolo viacero rokovaní, ktoré sa týkali problematiky vojenského materiálu a špeciálne bojových chemických látok (ďalej BCHL). Jednou z úloh, ktorou bola poverená DMK, bolo zariadiť demontáž a odvoz zariadení na výrobu BCHL zo Slovenska do ríše. Otázky BCHL prerokovávala subkomisia pre branné hospodárstvo. Zasadala v dňoch 10., 15., 18. a 24. mája 1939. Nemecká delegácia tvrdila, že zo strategických dôvodov je nežiaduce, aby sa na území Slovenska vyrábali a uskladňovali BCHL, a preto sa musia odsunúť do Nemecka. Slovenská delegácia naopak presadzovala stanovisko slovenskej vlády, že na území Slovenska môžu byť BCHL vyrábané i uskladnené.

V denníku DMK je uvedené, že 25. mája sa konala slovensko-nemecká porada, kde po „náročných“ rokovaní napokon slovenská strana súhlasila s odvozom zariadení na výrobu BCHL.¹⁰² Na druhý deň sa však nepodarilo Barckhausenovi a Beckerovi presvedčiť slovenského ministra zahraničných vecí Ďurčanského, aby zmluvu podpísal. Ten síce nenamietal proti obsahu zmluvy, no bol ochotný ju podpísať až potom, keď sa vyjasní spôsob odškodnenia za zariadenia.¹⁰³ 30. mája sa Barckhausen v Berlíne snažil svojich nadriadených presvedčiť o nutnosti riešiť otázku odškodnenia za zariadenia na výrobu BCHL. Pripomínal, že Hitler nalieha, aby sa odvoz BCHL uskutočnil čo najskôr, čo však zatiaľ nebolo možné, lebo slovenská strana požadovala presné údaje ohľadne odškodného za ne (a taktiež za ostatný odvezený vojenský materiál a tiež za ten, ktorý sa ešte len mal odviezť pozn. E.N. – J.T.).¹⁰⁴ Dohoda o odbúraní a odvezení zariadení na výrobu a uskladnenie BCHL bola pod-

98 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 051, denník DMK 13. 8. 1939.

99 Otázku odškodnenia za vojenský materiál, ktorý skonfiškoval Wehrmacht už v marci a apríli 1939, upravovala dohoda medzi Slovenskou republikou a Nemeckou ríšou o štátnom dlhu a štátnom majetku bývalej Česko-Slovenskej republiky z 13. 4. 1940. Podľa nej sa hodnota zabraného vojenského materiálu mala odčítať zo slovenského podielu na štátnom dlhu.

100 Tiso ďalej schválil aj protokol ohľadne dopravy na Slovensku z nemecko-slovenského zasadnutia na slovenskom MNO 1. 8. 1939 a ministerstve dopravy 2. 8. 1939. SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-906, 000 089-90, protokol o výsledku slovensko-nemeckého zasadnutia 18. 8. 1939 s pripojením výsledku z 23. 8. 1939; II.C-905, 001 046, denník DMK 18. 8. 1939.

101 Protokol bol podpísaný 23. 8. 1939. V tento deň prebehlo najskôr zasadnutie Barckhausena a Beckera u ministra Polyáka, kde sa dohodli malé zmeny v protokole o výsledku zasadnutia so slovenskou vládou z 18./23. 8. 1939. Následne nato došlo k jeho podpísaniu na porade Barckhausena s Tisom. SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 040, denník DMK 23. 8. 1939.

102 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 122, denník DMK 25. 5. 1939.

103 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 121, denník DMK 26. 5. 1939.

104 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-937, 5 626 050-054, poznámka z porad 30. 5. 1939.

písaná až 18. augusta 1939. Slováci dosiahli, aby v nej bola uvedená presná výška odškodnenia, ktoré mala nemecká vláda za ne zaplatiť.¹⁰⁵

ČINNOSŤ DMK TESNE PRED VYPUKNUTÍM DRUHEJ SVETOVEJ VOJNY

Podpísaním „*schutzzónenvertragu*“ sa hlavná úloha DMK v podstate úspešne vykonala. Už teda nezostával žiaden podstatný dôvod, prečo by mala dlhšie zostávať. Svoju úlohu, i keď nie celkom podľa pôvodných predstáv nemeckých vojenských miest, splnila. Členovia DMK sa teda začali postupne pripravovať na jej rozpustenie. Zrazu však 21. augusta čakalo na DMK prekvapenie v podobe správy, že má v Bratislave i naďalej zostať a až neskôr by malo nasledovať odovzdanie služieb Nemeckej vojenskej misii, ktorá mala v nasledovnom období pomáhať pri výstavbe slovenskej armády.¹⁰⁶ Berlín pravdepodobne nemal záujem na tom, aby sa tesne pred vypuknutím vojny menil už „*zabehaný*“ systém, a preto odsunuli odchod DMK na obdobie, keď nastane „*uvolnenie napätia*“.

Genpor. Barckhausen bol skutočne osobnosťou, ktorá sa výrazne podieľala na vojenských prípravách súvisiacich so Slovenskom. O úlohe slovenského štátu počas protipolského ťaženia, o tom, aký postoj by sa mal voči nemu zachovať, sa rokovalo 17. augusta vo Viedni za účasti DMK, ríšskeho ministerstva vnútra, nemeckého vyslanectva v Bratislave – v Skupine vojsk 5. V denníku DMK nie sú však žiadne podrobnosti.¹⁰⁷ Prebrali sa tu smernice o postavení nemeckých jednotiek na Slovensku. Podľa nich malo byť Slovensko považované za spriatelенý štát, ktorý svoje územie poskytol na operácie nemeckej armády dobrovoľne. Slovenská vláda mala mať výkonnú moc. Nótu so smernicami schválilo OKW so Zahraničným úradom 21. augusta 1939. Slovenskej vláde mala byť odovzdaná prostredníctvom nemeckého vyslanectva v Bratislave až v deň útoku na Poľsko (alebo niekoľko hodín pred útokom), ktorý bol naplánovaný na 26. august.¹⁰⁸ Barckhausen na tomto rokovaní poukázal na nutnosť prideliť aj slovenskej armáde nejakú úlohu v plánovanom ťažení. Civilnú správu v operačnom pásme nemeckej armády mala vykonávať slovenská vláda. Spojením medzi veliteľstvom 14. armády a slovenskou vládou bol poverený práve Barckhausen. Podľa upresnenia z 18. augusta veliteľstvo 14. armády malo prostredníctvom Barckhausena informovať slovenskú vládu, nemeckého vyslanca i legačného radcu vyslanectva Hofmanna.¹⁰⁹

Za istý zvrät v zmysle rozsahu informovanosti slovenskej vlády o nemeckých bezprostredných prípravách na vojnu proti Poľsku možno považovať udalosti z 24. augusta, kedy najskôr doobeda na porade s predstaviteľmi slovenskej vlády – Tisom, Polyákom a Čatlošom – im genpor. Barckhausen s vyslancom Bernardom oznámili požiadavky nemeckej vlády. Tvrdiac, že hrozí poľský vpád na Slovensko, sa žiadalo podriadenie slovenskej armády nemeckému veleniu a poskytnutie letiska v Spišskej Novej Vsi nemeckej Luftwaffe.¹¹⁰ Tie boli slovenskou stranou „*bez námietky*“ prijaté. V popoludňajších hodinách Barckhausen oznámil na porade so slovenskou ministerskou radou pohyb nemeckých útvarov a odovzdal nariadenie o opatreniach voči tlači, respektíve úradom. Okrem toho sa slovenskej vláde ozná-

105 K rokovaniam o BCHL a ich výsledku pozri: NIŽŇANSKÝ, E. – TULKISOVÁ, J.: Príprava a podpísanie slovensko-nemeckej dohody o bojových chemických látkach a ich výrobných zariadeniach. In: *Vojenská história*, 3/ 2006, s. 90-98.

106 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 043, denník DMK 21. 8. 1939.

107 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 047, denník DMK 17. 8 1939.

108 HRNKO, A.: Rokovanie o..., ref. 4, s. 51-52.

109 ADAP, Serie D, Band VII, dok. 100, s. 90-91; BAKA, I.: Slovenská republika a ..., ref. 53, s. 38.

110 HRNKO, A.: Rokovanie o..., ref. 4, s. 52.

mil zákaz štartovania slovenských lietadiel a prerušenie telefónneho a telegrafného styku so zahraničím.¹¹¹ Táto aktivita bola spojená s pôvodným termínom nacistického útoku proti Poľsku, ktorý sa mal uskutočniť 26. augusta.¹¹²

Nemecký útok bol však preložený až na 1. september. Nacisti využili odklad na rozšírenie nástupného priestoru i mimo ochranného pásma. Z tohto dôvodu sa rozhodlo, že spomínanú nótu z 21. augusta dostane slovenská vláda už 27. augusta. V tento deň Barckhausen najskôr odovzdal Čatlošovi rozkaz od veliteľa 14. armády genplk. Wilhelma Lista. Ten oznamoval, že preberá velenie nad slovenskou armádou, vytýčil jej úlohy. Potom Barckhausen slovenskej vláde spolu s nemeckým vyslancom odovzdal nótu a tiež vyhlášky pre obyvateľstvo a slovenské úrady (o príchode nemeckých vojsk na Slovensko, ako sa majú k Wehrmachtu správať), ktoré boli ňou prijaté. Týmto sa slovenská strana dozvedela, že nacistické Nemecko získalo bezpečné správy o tom, že slovensko-poľské hranice sú ohrozené poľskou armádou, preto odvolávajú sa na záväzky vyplývajúce z ochrannej zmluvy, Wehrmacht „vpochodoval“ aj na územie slovenského štátu mimo ochrannej zóny. Slovenská strana bola vyzvaná, aby zabezpečila spoluprácu miestnych orgánov a Wehrmachtu. Nemecká strana odovzdala veľmi konkrétne požiadavky včítane „Výzvy k obyvateľstvu Slovenska“, ktorú následne podpísal J. Tiso a bola uverejnená v rozhlase i v tlači.¹¹³

31. augusta prerokoval genpor. Barchkausen s Tisom a Ďurčanským ďalší nástup nemeckých útvarov na Slovensko, jednotné podriadenie Hlinkovej Gardy a Freiwillige Schutzstaffel (paramilitantné jednotky Nemeckej strany na Slovensku), nasadených pre ochranu železníc a ciest, pod hlavné velenie gen. Čatloša. Hovorilo sa tiež o otázke povolania slovenských robotníkov z Nemecka v prípade mobilizácie.¹¹⁴ Barckhausen rokoval v ten deň aj s Tukom a s Machom a Murgašom. S poslednými dvomi o otázkach propagandy – konkrétny obsah rokovania nie je však známy.¹¹⁵

Ako je známe, slovenská armáda sa 1. septembra zúčastnila útoku nacistického Nemecka na Poľsko a zapojila sa tak priamo do frontových bojov.¹¹⁶ V denníku DMK nie je venovaná pozornosť tomuto vojenskému ťaženiu.

DMK na začiatku vojny proti Poľsku dohodla so slovenskou vládou otázku zásobovania Wehrmachtu na Slovensku. S Najvyššou hospodárskou radou uzavrela 4. septembra dohodu, v ktorej sa stanovili pre Wehrmacht maximálne týždenné množstvá prídeltov rožného dobytky, pšenice, zemiakov a cigariet.¹¹⁷ Na druhý deň na ňu nadväzovala dohoda týkajúca sa zásobovania motorových vozidiel nemeckej armády pohonnými látkami zo slovenských zásob.¹¹⁸

111 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 039, denník DMK 24. 8. 1939. Prerušenie telefónnych a telegrafných spojení so zahraničím bolo odvolané 26. 8., s výnimkou poľského vyslanectva. II.C-905, 001 035-6, denník DMK 26. 8. 1939.

112 Bližšie pozri BAKA, I.: Slovenská republika a ..., ref. 53, s. 42.

113 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 033-4, denník DMK 27. 8. 1939; BAKA, I.: Slovenská republika a ..., ref. 53, s. 44-5. K publikovanej výzve pozri napr. *Slovák*, 30. 8. 1939, s. 1.

114 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 028-9, denník DMK 31. 8. 1939.

115 BAKA, I.: Slovenská republika a ..., ref. 53, s.49-50, 62.

116 K tejto problematike bližšie pozri napr. BAKA, I.: Slovenská republika a ..., ref. 53, s. 71-131.

117 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-906, 000 096-7, protokol zo zasadnutia Najvyššej hospodárskej rady s DMK 4. 9. 1939.

118 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-906, 000 104-5, protokol z nemecko-slovenského zasadnutia na slovenskom MNO 5. 9. 1939.

ÚSILIE O NÁVRAT SLOVENSKÝCH ÚZEMÍ ZABRANÝCH POĽSKOM

V denníku DMK sa v septembri neustále objavujú zmienky ohľadne bývalých slovenských území, ktoré si prisvojilo Poľsko v medzivojnovom území a slovenská vláda ich chcela získať späť. Išlo o územia na Kysuciach, Orave a Spiši. Argumentom, ktorým ospravedlňovali slovenskí politickí predstavitelia účasť na vojne proti Poľsku, bolo právo na znovuzískanie týchto území. Je teda prirodzené, že ich prvoradým záujmom bolo zabezpečiť, aby sa tak skutočne stalo. Už 2. septembra sa konala v byte u Tuku porada, na ktorej slovenskú stranu zastupoval ďalej Čatloš, vedúci propagandy Mach a za nemeckú tu boli Barckhausen a mjr. Becker. Rokovalo sa o otázkach tlače a propagandy, ale taktiež o otázkach správy v obsadenej poľskej oblasti.¹¹⁹ O správe a navrátení území, ktoré boli odstúpené Poľsku v období medzi rokmi 1920 až 1938, hovorili Barckhausen a Bernard s Tisom 6. septembra.¹²⁰ Po porade na hlavnom veliteľstve 14. armády (A.O.K. 14) sa Barckhausen pred slovenskými ministrami „sľubne“ vyjadril, že už čoskoro by malo padnúť rozhodnutie ohľadne správy spomínaných bývalých slovenských území na poľskej hranici. Po tejto nemecko-slovenskej porade sa konala ďalšia, tentoraz iba interná nemecká – na nemeckom vyslanectve – o opatreniach, ktoré sa musia urobiť u A.O.K. 14 a na Zahraničnom úrade, aby sa splnila prosba slovenských ministrov ohľadne vojenského obsadenia i tých slovenských oblastí, ktoré stratila ČSR v roku 1920.¹²¹

Tiso musel v priebehu nemecko-slovenských jednaní najskôr predložiť žiadosť ohľadne vojenského obsadenia týchto oblastí,¹²² na čo dostal kladnú odpoveď 23. septembra.¹²³ Slováci však predbežne nesmeli obsadiť svoje nové hranice colnými úradníkmi ešte ani 7. októbra. Tiso bol požiadaný písomne oznámiť Nemeckej misii pre pozemné vojsko (Deutsche Heeresmission – DHM)¹²⁴ dôvody, ktoré by hovorili za skoré preloženie colnej hranice. Ten prisľúbil, že pranie splní.¹²⁵

Zmluva o inkorporácii území zabratých Poľskom v rokoch 1920, 1924 a 1938 bola konečne uzavretá 21. novembra 1939. V Berlíne ju podpísali za slovenskú stranu vyslanec Matúš Černák a za nemeckú – minister zahraničia Joachim von Ribbentrop. Slovenské úsilie bolo s pomocou nacistického Nemecka „korunované úspechom“.¹²⁶ Po Mníchovskej dohode získalo tieto územia s pomocou nacistického Nemecka Poľsko – teraz sa karta obrátila.

Po skončení poľského ťaženia odcestovali členovia DMK genpor. Barckhausen, plk. Krüger, mjr. Becker, kpt. Dr. Nagel, kpt. Masseck a kpt. Lorenz 4. októbra mimoriadnym vlakom slovenskej vlády s členmi slovenskej vlády pod vedením Tisa do Popradu, aby sa na Tisovo pozvanie zúčastnili vojenskej prehliadky. V Bratislave a na početných medzistaniaciach

119 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 026, denník DMK 2. 9. 1939.

120 V tejto súvislosti sa v denníku spomína zákrok ríšskeho ministra Arthura Seyss-Inquarta u slovenskej vlády. SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 022, denník DMK 6. 9. 1939. Tisovi odovzdal v jeho zastúpení štátny sekretár Wächter 3. 9. nemecký text zákona o pričlenení slovenských území zabratých Poľskom v rokoch 1920, 1924 a 1938. Chcel tým ukázať, že Nemecká ríša sa stará o zachovanie práv malého štátu. Zahraničný úrad to však vnímal ako zasahovanie do jeho kompetencií a sám Seyss-Inquart svoju činnosť v tomto smere 5. 9. napokon zastavil. BAKA, I.: Slovenská republika..., ref. 53, s. 162-4. Pozri tiež: KAISER, J.: ref. 5, s. 123.

121 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 018, denník DMK 11. 9. 1939.

122 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 013-4, denník DMK 15. 9. 1939.

123 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 005, denník DMK 23. 9. 1939.

124 Od 12. septembra 1939 sa DMK premenovala na DHM. Pozri kapitolu Október, podkapitolu Vytvorenie Nemeckej vojenskej misie.

125 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 000 994, denník DMK 7. 10. 1939.

126 ADAP, Serie D, Band VIII, dok. 381, s. 342-3.

a v Poprade sa konali „veľké uvítania“.¹²⁷ Na druhý deň, po absolvovaní prehliadky pri Poprade, sa udeľovali vyznamenania. Z členov DMK boli najprv vyznamenaní Slovenským vojenným víťazným krížom 2. triedy Barckhausen a Krüger a Slovenským vojenným víťazným krížom 3. triedy – mjr. Becker a kpt. Dr. Nagel. Následne sa konal v jednom hoteli v Poprade banket slovenskej vlády, kde odzneli prejavy Čatloša a Barckhausena.

V neskorších poobedňajších hodinách nasledoval návrat do Bratislavy, kde sa konal večierok na počesť ministra Tuku pri príležitosti 10. výročia dňa, keď bol uväznený. Deň napokon zavŕšili v hoteli Carlton, kde bol väčší počet členov slovenskej vlády, bratislavských úradov, nemeckého vyslanectva pod vedením Bernarda a DMK pod vedením Barckhausena.¹²⁸

VYTVORENIE NEMECKEJ VOJENSKEJ MISIE

Už v čase vytvorenia DMK nemecké vojenské miesta počítali s tým, že po splnení svojich úloh ju nahradí vojenská misia, ktorá bude pomáhať pri výstavbe slovenskej armády. Napokon i Hitler začiatkom augusta 1939 v pokynoch ohľadne stanovenia vojnového stavu slovenského vojska na 125 000 mužov uviedol, že slovenské vojenské miesta sa musia o výstavbe slovenskej armády a o jej spolupráci s nemeckou armádou radiť s vojenskou a leteckou misiou.¹²⁹

Na nemecko-slovenskom zasadnutí (u slovenskej vlády) 9. októbra 1939 bola prijatá zmluva o vyslaní Nemeckej misie pre pozemné vojsko (Deutsche Heeresmission – DHM) a Nemeckej leteckej misie (Deutsche Luftwaffenmission – DLM) i s dodatkovým protokolom, ktorý sa týkal ich zloženia.¹³⁰ Za slovenskú stranu ju podpísal Jozef Tiso a za nemeckú ríšu Hans Bernard a genpor. Barckhausen.¹³¹ Úlohou misií, ktoré mali byť vytvorené „na pranie slovenskej vlády,“ bolo radiť slovenskému MNO vo všetkých otázkach, ktoré sa týkajú všeobecných záležitostí armády, slovenského vojska a slovenských vzdušných zbraní. Vedúci oboch misií mali byť menovaní až po súhlase slovenskej vlády. Všetci príslušníci DHM a DLM, ako aj členovia ich rodín, mali mať právo exteritoriality a príslušníci armády mohli kedykoľvek nosiť uniformu a zbraň. Z hľadiska rešpektovania slovenskej „*sovereignty*“ mal zaiste význam piaty bod zmluvy. Podľa neho nemali mať DHM a DLM žiadne veľiace právomoci voči slovenskej armáde, avšak na požiadanie mali byť kedykoľvek „*zasvätené*“ do nariadení slovenského MNO. Poradnú činnosť mali uskutočňovať v oblasti mierovej a vojnovej organizácie (čiže otázky týkajúce sa štábov, bojujúcich vojenských jednotiek, pozemnej organizácie vzdušných zbraní, civilnej leteckej ochrany), ďalej výcviku, školenia, zaopatrenia armády. Taktiež sa mali podieľať na upravovaní vojenských predpisov, zúčastňovať sa cvičení, radiť vo všetkých otázkach obrany krajiny. Vedúcemu DHM boli podriadení dopravný dôstojník (Transportoffizier), splnomocnenec pre železnice (der Bahnbevollmächtigte – BBV), dôstojník pre spoje (Nachrichtenoﬃzierung); pre branné hospodárstvo (Wehrwirtschaftsoﬃzierung) a spravodajský dôstojník (Abwehroﬃzierung). Zmluva mala platiť do

127 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 000 998, denník DMK 4. 10. 1939.

128 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 000 996-7, denník DMK 5. 10. 1939.

129 SNA, f. Alexandrijský archív, OKW Ausl III L/ d na DMK 12. 8. 1939.

130 „(...) Zwischen der deutschen Regierung und der slowakischen Regierung besteht Einverständnis darüber, dass die Deutsche Heeresmission voraussichtlich aus einem Leiter und 4 Offizieren und die Deutsche Luftwaffenmission aus einem Leiter und 4 Offizieren bestehen wird. (...)“ SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-906, 000 101, dodatkový protokol k zmluve o vyslaní DHM a DLM z 9. 10. 1939.

131 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 000 991-2, denník DMK 9. 10. 1939.

30. septembra 1940. Ak by však nebola štvrt' roka predtým vypovedaná, tak sa jej platnosť mala predĺžiť zakaždým o jeden rok.¹³²

DHM a DLM mali byť oficiálne vytvorené 1. novembra 1939. DMK, ktorá sa od 12. septembra nazývala Nemecká misia pre pozemné vojsko (Deutsche Heeresmission), sa mala rozpustiť 31. októbra 1939. Úlohy, ktoré nestihla doriešiť, mala prebrať DHM. Časť dôstojníkov, ktorí boli odvelení k bývalej DMK, sa mala dočasne ponechať vedúcemu DHM.¹³³

Na druhý deň po uzavretí zmluvy oznámilo nemecké vyslanectvo slovenskému MZV, že za vedúceho DHM bol vymenovaný genpor. Franz Barckhausen a za vedúceho DLM plk. Erhardt Krüger. Po odvolaní Barckhausena na jeho miesto nastúpil 5. novembra genpor. Paul von Otto.¹³⁴

ROKOVANIA O SLOVENSKOM ZBROJÁRSKOM PRIEMYSLE

Podpísaním spomínanej zmluvy sa aktivity DMK (teraz už vlastne nazývanej DHM) nekončili. Zapojila sa ešte do hospodárskych rokovaní, ktoré viedli k uzavretiu zmluvy o vojnovom hospodárstve 30. januára 1940. Nemci si touto zmluvou zabezpečili, aby 25 najdôležitejších slovenských zbrojárskych podnikov pracovalo pre nemeckú armádu. Už v septembri 1939 sa totiž v nemecko-slovenských vzťahoch opäť vynorila otázka slovenských zbrojoviek.¹³⁵ O slovenské zbrojovky síce prejavovali nemecké miesta záujem už od vzniku slovenského štátu, no vyriešenie tejto otázky ponechali až na obdobie po porážke Poľska. 9. októbra 1939 (večer) – teda ešte v ten istý deň, keď bola podpísaná zmluva o vyslaní nemeckých misií – odcestovalo zastúpenie DHM na služobnú cestu do Berlína. Z hľadiska rokovaní o „wehrwirtschaftsvertragu“ bolo dôležité zasadnutie na Zahraničnom úrade 11. októbra, kde sa nemeckí hodnostári dohodli na konečnej podobe návrhu zmluvy. Ten sa stal potom podkladom pre rokovania so slovenskou vládou.¹³⁶

UKONČENIE ČINNOSTI DMK

Na začiatku novembra sa už znovu pokračovalo v poradách o likvidácii bývalej DMK a odovzdaní úloh novovytvorenej DHM. 4. novembra prišiel rozkaz od OKH kvôli vymenovaniu genpor. Barckhausena od 11. novembra za zbrojného inšpektora úseku „Oberost“. Jeho nástupca genpor. Paul von Otto mal prísť až 7. novembra.¹³⁷

Večer (4. 11. 1939) sa stretla stará zostava DMK v hoteli Carlton. 6. novembra Barckhausen absolvoval rozlúčkovú návštevu u ministra zahraničných vecí a vnútra Dr. Ďurčanského, predsedu slovenskej vlády Dr. Tuku a u štátneho sekretára Karmasina.¹³⁸ 7. novembra prebehli rozlúčkové návštevy u slovenského ministra financií Dr. Pružinského, ministra

132 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-906, 000 098-100, zmluva o vyslaní DHM a DLM z 9. 10. 1939.

133 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-883, 6 221 769-73, OKW A (Ausl/ Abw) Ausl III d 24. 10. 1939.

134 BAKA, I.: Slovenská republika..., ref. 53, s. 78.

135 Pozri: SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 001 010, denník DMK 18. 9. 1939; 001 009, denník DMK 19. 9. 1939.

136 K rokovaniam, ktoré predchádzali uzavretiu „wehrwirtschaftsvertragu“, pozri: NIŽŇANSKÝ, E. – TULKISOVÁ, J.: Príprava a podpísanie slovensko-nemeckej zmluvy o vojnovom hospodárstve z 30. 1. 1940. In: *Vojenská história*, 4, 2006, s. 109-125.

137 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 000 965, denník DMK 4. 11. 1939. Genpor. P. v. Otto prišiel však už 5. novembra do Viedne, odkiaľ bol vyzdvihnutý a zavezený do Bratislavy do hotela Carlton.

138 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 000 963, denník DMK 6. 11. 1939.

hospodárstva Medrického, ministra národnej obrany gen. Čatloša, ministra dopravy Stana, Deutsche Partei, Hlinkovej Gardy, a tiež rozlúčková audiencia u prezidenta Dr. Tisa.¹³⁹ Na druhý deň sa ako s poslednými ešte rozlúčil s členmi DHM, DLM a nemeckého vyslanectva.¹⁴⁰

Barckhausen – ústredná postava DMK – mal cestovať 9. a 10. novembra cez Vratislav (Breslau) do Lodže (mesto Łódź na území Poľska),¹⁴¹ kde sa mal ujať svojho nového poslanca. Bol to v podstate jeden z tých mnohých nacistických pohlavárov, ktorí svojou činnosťou napomáhali postupnému realizovaniu agresívnych cieľov Hitlerovej „zahraničnej politiky“.

Zatiaľ čo DMK po podpísaní zmluvy o ochrannom pásme v auguste 1939 svoju činnosť postupne končila, pripravovalo sa vytvorenie Nemeckej vojenskej misie s jej dvomi zložkami – pre pozemné vojsko a pre vzdušné zbrane.¹⁴² Tu by sa dalo konštatovať, že „jedni síce odchádzajú, no druhí prichádzajú“. To však v tomto prípade neplatí úplne. Niektorí členovia bývalej DMK zostali a zaradili sa do spomínaných novoutvorených misií. A po nich prišli ďalší – tentoraz pod názvom *beráteri*, čiže „poradcovia“. Ale to je už iná kapitola slovensko-nemeckých vzťahov v čase existencie vojnového slovenského štátu.

Niekoľkomesačná činnosť DMK na Slovensku v roku 1939 a jej úloha pri príprave spomenutých zmlúv je ukázkou toho, ako sa dokázala „prekrižiť“ práca nacistického Zahraničného úradu s činnosťou zástupcov OKW. Keďže v tom období išlo najmä o riešenie problémov vojenskej proveniencie, ukázalo sa, že hlavnými realizátormi vtedajšieho vŕahovania vojnovej Slovenskej republiky do zmluvného systému s nacistickým Nemeckom sa stali zástupcovia armády. Zahraničný úrad bol v tomto prípade viac-menej len ich pomocníkom.

E. NIŽŇANSKÝ – J. TULKISOVÁ: DIE WIRKUNG DER DEUTSCHEN MILITÄRKOMMISSION IN DER SLOWAKEI IM JAHRE 1939

Auf Grund der Verhandlungen der deutschen diplomatischen und militärischen Vertreter aus dem Ende des Jahres 1939 wurde vereinbart, dass die existierenden Probleme die gemischte deutsch-slowakische Militärkommission lösen wird.

Über die deutschen militärischen Forderungen verhandelten folglich die Vertreter der slowakischen Regierung mit den deutschen Sachwaltern zum ersten mal am 19. April 1939 in Berlin. Es wurde vereinbart, dass für die entgeltliche Bestimmung des östlichen Randes dieser „Schutzzone“ und ihres Statutes eine Militärkommission zu gründen nötig ist. Diese sollte nach Bratislava kommen.

Die Aufgaben der deutschen Militärkommission legte die Richtlinie vom 4. Mai fest, die der Oberhaupt von OKW, Wilhelm Keitel signierte. Hier wurde bestimmt, dass die Tätigkeit der Kommission sich nicht nur auf die Lösung von Fragen des Ausmasses und Statuses der Schutzzone konzentrieren soll. Die Kommission war auch in den Fragen der slowakischen Rüstungsindustrie, der Präsenzstärke der slowakischen Armee, der Abfuhr der Ausrüstung der ehemaligen tschecho-slowakischen Armee nach Deutschland, bzw. Überlassung eines Teiles der Gewaffnung in der Slowakei für die Bedürfnisse der slowakischen Armee u.a. zuständig.

Zur Lösung der Fragen sollte die deutsche Militärkommission je nachdem herantreten, welchen

139 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 000 962, denník DMK 7. 11. 1939.

140 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 000 961, denník DMK 8. 11. 1939.

141 SNA, f. Alexandrijský archív, II.C-905, 000 962, denník DMK 7. 11. 1939.

142 Pokiaľ ide o otázku postavenia šéfov oboch misií, je nutné poznamenať, že vedúci DHM bol zároveň i šéfom Nemeckej vojenskej misie, v ktorej mal hodnosť generála. Z tohto hľadiska mu bol vedúci DLM teda podriadený. Taktiež po hospodárskej stránke podliehala DLM pod DHM.

Teil des slowakischen Gebietes sie anbetrafen – d.h. entweder die Schutzzone oder das ganze Gebiet des slowakischen Staates. Jedoch wenn es um die Problematik der Munitionsfabrik im Gebiet am dem Fluss Váh betrifft, laut den Richtlinien sollten sich diese nicht in der Schutzzone befinden, trotzdem sollte man mit den so umgehen als ob sie doch ein Bestandteil der Schutzzone wären. In der Schutzzone sollte die Wehrmacht zuständig sein alle Massnahmen, die für die Schutz des Gebietes, der deutschen Militärtruppen und militärisch wichtigen Einrichtungen, die sich hier befanden, nötig waren, auszuüben. Was die auf das ganze slowakische Gebiet bezogenen Forderungen betrifft, hier wurde für die Wehrmacht das Recht verlangt, ausgewählte Flugplätze auf Reserveflugplätze (sog. Einsatzhäfen oder E-Häfen) umzubauen, die den deutschen Ansprüchen entsprachen. Die deutsche Bundeswehr sollte bei dem Aufbau der terrestrischen Flugorganisation mitwirken, sie war berechtigt die nötigen Nachrichtenverbindungen zu errichten und den fliegerischen Meldedienst auszubauen, der dem Reichs- und Protektoratsmeldedienst entsprache. Im Osten der Slowakei sollten sie noch dazu in der Zusammenarbeit mit der deutschen Luftwaffe die Montage einer Anlage für Radiobake realisieren. Die Richtlinie beinhaltete auch die Forderungen um Übermittlung von Militärmaterial – mit Ausnahme von Waffen und Munition, die für die Ausrüstung von 2-3 slowakischen Divisionen nötig waren. Auf der Einhaltung dieses Punktes kam den deutschen Militärkreisen besonders an, da sie sich bemühten den abgebrochenen Transport der Munition möglichst schnell wieder zu erneuen. Wie wir schon erwähnten, die Wehrmacht beschlagnahmte in der Westslowakei das Militärmaterial der ehemaligen tschecho-slowakischen Armee. Diese Beutung wurde doch nach der Ankunft des Verbindungsoffizieres OKW Major Becker, der zum deutschen Konsulat in Bratislava im April 1939 angegliedert wurde, unterbrochen. Das abgefahrene Material fing man dann mindestens an zu evidieren. Schrittweise formierte sich nämlich die Haltung Deutschlands zur Slowakei als zum „geschützten Objekt“, und zwar im Sinne mindestens äusserlich seine Souveränität zu respektieren. Das Material, das sich auf dem restlichen Gebiet befand, sollte man also auf gewaltloser Art und Weise gewinnen – d.h. durch Verhandlungen mit der slowakischen Seite. DMK sollte weiter die östliche Grenze der Schutzzone bestimmen und die Fragen klären, die mit dem Ausbau der slowakischen Armee zusammenhängen, einschliesslich der Frage des Militärdienstes der Angehöriger, die sich zur deutschen Volksgruppe meldeten. Die militärische Luftwaffe und Flak sollten klein sein.